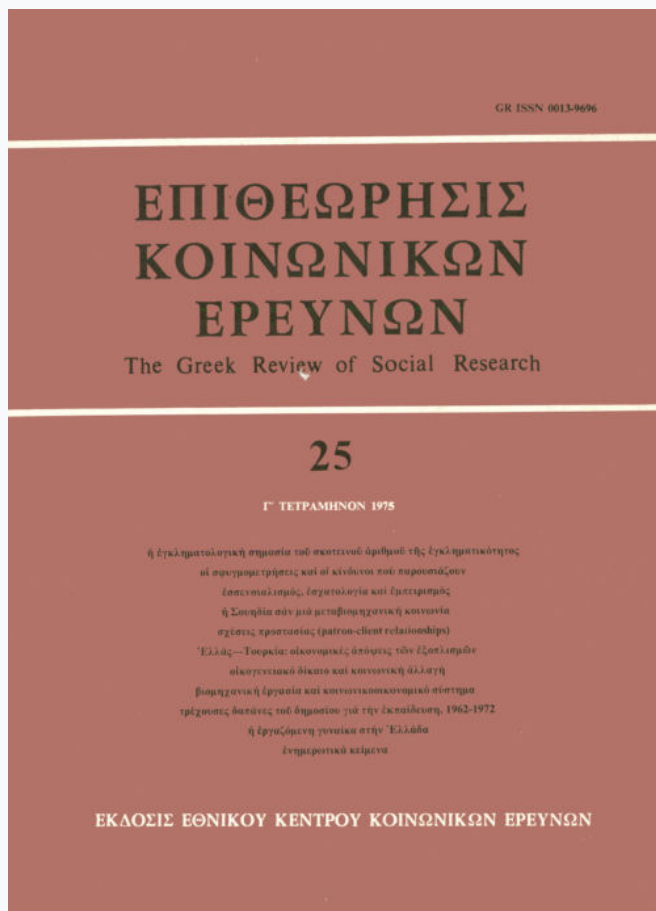

The Greek Review of Social Research

Vol 25 (1975)

25 Γ'

**Εσσενσιαλισμός, εσχατολογία και εμπειρισμός:
Επιστημολογικά προβλήματα κατασκευής θεωριών
εις τας κοινωνικοπολιτικές επιστήμες**

Νικόλαος Βεντούρης

doi: [10.12681/grsr.385](https://doi.org/10.12681/grsr.385)

Copyright © 1975, Νικόλαος Βεντούρης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Βεντούρης Ν. (1975). Εσσενσιαλισμός, εσχατολογία και εμπειρισμός: Επιστημολογικά προβλήματα κατασκευής θεωριών εις τας κοινωνικοπολιτικές επιστήμες. *The Greek Review of Social Research*, 25, 395–406.
<https://doi.org/10.12681/grsr.385>

έσσηνσιαλισμός, έσχατολογία και έμπειρισμός

*Έπιστημολογικά προβλήματα
κατασκευής θεωριών εις τās
κοινωνικοπολιτικές επιστήμας*

του
Δρος Νικολάου Βεντούρη

*Έπιμελητοῦ
Πανεπιστημίου Tübingen*

Σήμερον, εις μίαν δηλαδή έποχην όπου αι κοινωνικοπολιτικαι επιστημαι έχουν πλέον διεθνώς καθιερωθῆ εις τὰ Πανεπιστήμια ὡς τοιαῦται, εξακολουθεῖ ἐν τούτοις νά κρατῆ ἕρις και ἀμφισβήτησις εις τās βασικās ἀντιλήψεις περὶ τὸς σκοποῦς, τὴν μέθοδον και τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀντικειμένου των. Καὶ δὲν ὀφίσταται μὲν ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα ὑπάρξεως θεωριῶν ἀνταγωνιζομένων ἀλλήλας, ὀφίσταται ὁμοῦ τοιαυτῆ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κριτικῆς και τοῦ ἐλέγχου των. Οὗτω ἡ κρίσις «αὐτότητος», τὴν ὁποίαν διέρχονται αι κοινωνικοπολιτικαι επιστημαι, εἶναι κατ' ἀρχὴν κρίσις τῶν πολιτικῶν θεωριῶν.¹ Πολλάκις αὕτη ὀφείλεται εις σύγκρισιν περὶ τās επιστημολογικās ἀρχὰς τοῦ κλάδου τούτου. Ἡ δὲ ἐπιχειρηματολογία ἀναφέρεται ὅτε μὲν εις τὸν τρόπον διαμορφώσεως τῶν θεωριῶν τούτων, ὅτε δὲ εις τās ἐπιδράσεις των.

Οὕτω, ἀπὸ πλευρᾶς πολιτικῆς σκοπιμότητος, τὸ πρόβλημα περὶ τῶν συμφερόντων (Interessen), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων προσανατολίζονται αι ἔρευναι περὶ τὴν γνῶσιν και περὶ τὴν κοινωνικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἔρευνῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν επιστημῶν, εἶναι ἀδιάφορον,² δοθέντος ὅτι τούτο δὲν καθάπτεται τῆς ὀρθότητος, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τοῦ βαθμοῦ ἀξιολογήσεως τοῦ ἐκάστοτε θεωρητικοῦ ὑποδεγματος. Ἡ ἀπάντησις εις τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα προϋποθέτει μίαν διευκρίνησιν τῶν επιστημολογικῶν θεμελιῶν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς επιστήμης, ἰδιαίτερώς δὲ μίαν συζήτησιν ἐπὶ τῶν σκοπῶν, τῶν λειτουργιῶν, και προβλημάτων διαμορφώσεως θεωριῶν τῆς επιστήμης ταύτης.³

1. σκοποὶ και προβλήματα διαμορφώσεως θεωριῶν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς επιστήμης

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς αι μεθοδολογικαι συζητήσεις καταλήγουν, σχεδὸν ἀναποφεύκτως, εις ἀξιολογήσεις τῆς επιστημονικῆς προσφορᾶς, δὲν θά πρέπει νά μᾶς ἐκπλήσῃ τὸ γεγονός ὅτι αὗται στεροῦνται δημοτικότητος παρὰ τῇ πλειονότητι τῶν περὶ τās κοινωνικοπολιτικās επιστήμας ἀσχολουμένων.⁴ Ἐνῶ

1. Ἰδε Dettling, W., «Politikwissenschaft zwischen Kritik und Engagement», εις: *Zeitschrift für Politik*, 1972, σελ. 150 ἑπ.

2. Ἰδε Naschold, F., *Politische Wissenschaft. Entstehung, Begründung und gesellschaftliche Einwirkung*. Μόναχον 1972, 2α ἐκδ., σελ. 26 ἑπ., σελ. 64 ἑπ.

3. Αἱ ἐπόμεναι ἀναπτύξεις περιορίζονται εις τὴν ἐσωτερικὴν ἀναφορὰν τῶν πολιτικῶν επιστημῶν, δηλονότι εις τὸ ἐρώτημα κατὰ ποίους κανόνας προᾶγει ἡ επιστήμη αὕτη τὴν γνῶσιν ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ἀντικειμένου ἐρεῖνης τῆς. Ἀκολουθοῦν δὲ αὗται τὴν θέσιν ὅτι ὁ «ὑπερτονισμὸς μεθοδολογικῶν προβλημάτων», εις τὸν ὁποῖον ὁ Naschold (ἐνθ' ἄν., σελ. 54) διαγιγνώσκει ὑπαρξίν κινδύνου, δὲν ἐμφανίζεται οὔτε κἂν εις τὸν ὀρίζοντα τῆς θεωρητικῆς συζήτησεως.

4. Ἰδε Albert, H., «Probleme der Theoriebildung. Entwicklung, Struktur und Anwendung sozialwissenschaftlicher Theorien», εις (ἐκδ. τοῦ αὐτοῦ), *Theorie und Realität*. Τυβίγγη 1964, σελ. 3, 2α ἐκδ., 1972.

ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἐξομοιοῦνται τὰ προβλήματα διαμορφώσεως καὶ ἰσχύος θεωριῶν, ἡ δὲ διαδικασία δοκιμῆς καὶ ἐπιτυχίας (trial and error)—ὁ ἔλεγχος δηλαδὴ νομολογικῶν ὑποθέσεων διὰ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας—οὐδένα πρωτεύοντα ρόλον διαδραματίζει, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ ἱκανοποιῶνται τὰ μέγιστα οἱ περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀσχολούμενοι ἐκ ποικιλοτάτων ἀλληγορικῶν ἐκφράσεων, γενικωτάτων σχημάτων ἐρμηνείας. Πολλὰκις ὅπισθεν τοῦτον—καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνηθέστερον—ὑποκρύπτονται «μεγαλόσχημοι πλάναι», ἀπολείμματα ἀμφιβόλων φιλοσοφιδῶν ἢ «προσφιλεῖς λέξεις φιλοσοφικῶν ρευμάτων μόδας»¹ ἐν ὀλίγοις: μεθοδολογία τῶν ἐννοιῶν ἀντὶ τῆς μεθοδολογίας τῶν κρίσεων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγματικῶν, ἢ ἐξωπανεπιστημιακῆ διδασκαλία καὶ μάθησις τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολήξῃ εἰς πύρρειον νίκην ἢ δὲν προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς τὸ ἀντικείμενον ἐρευνῶν, τὸ αἴτημα ἀξιώσεως ἐπεξηγήσεως (Erklärungsanspruch) καὶ αἱ γνωσιολογικαὶ μέθοδοι, καὶ ἂν δὲν καταστῇ προσιτὴ μία ὀρθολογικότερα κριτικὴ.

1.1. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστῆμη ὡς κοινωνικὴ ἐπιστῆμη

Ἡ πολιτικὴ ἐπιστῆμη ἐπιδίδωκει μίαν γνῶσιν τῶν συναρτήσεων δομῆς (Strukturzusammenhänge) τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ συστήματος, καθοδηγούμενην ὑπὸ τῆς θεωρίας, μεθοδικῶς ἀσφαλῆ καὶ ἐμπειρικῶς προσταυολισμένην.²

Κατὰ ταῦτα δέον νὰ νοηθῇ αὕτη ὡς κοινωνικὴ ἐπιστῆμη.³ Διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου οὔτε μία ὄψιμος θεωρητικὴ δικαιολόγησις τῆς ἀκαδηματικῆς ὄργανωτικῆς τῆς ἐντάξεως ἐπιδίδωκεται, οὔτε τυχόν χαρακτηρισμὸς τοῦ γνωσιολογικοῦ τῆς ἐνδιαφέροντος ὡς συνιστάμενου εἰς ἰδιότητα «ὀλοκληροῦσης ἐπιστήμης». Ἀπλῶς ἐπιδίδωκεται ν' ἀποφραχθῇ τὸ αἴτημα αὐτονομίας, τὸ ὁποῖον προβάλλουν αἱ ἀντιλήψεις ἐνὸς μεθοδολογικοῦ ἀτομικισμοῦ ἢ διαχωριστικισμοῦ, αἴτημα δηλαδὴ ἄετιζόν ὄχι μόνον ἴδιον

καὶ αὐτοτελὲς ἀντικείμενον γνώσεως—οἷα ἡ δομὴ τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ συστήματος—ἀλλὰ καὶ ἴδιαν καὶ αὐτετελῆ μέθοδον ἐλέγχου. Οὕτω τὰ πορίσματα τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν πρέπει νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐλεγχθοῦν τόσον ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν κοινωνιολόγον, τόσον ἀπὸ τὸν ἱστορικόν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐθνολόγον ἢ τὸν ἐπιστήμονα τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας. Τὸ αἴτημα τοῦτο διὰ μίαν διυποκειμενικὴν δυνατότητα ἐλέγχου τῶν προτάσεων⁴ (Aussagen) τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν συνεπάγεται ταυτοχρόνως καὶ ὀρισμένες κατ' ἐλάχιστον ἀπειτήσεις εἰς τὴν δομὴν τῶν θεωριῶν τῶν ἐπιστημῶν τούτων.

1.2. Αἱ θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ὡς σύστημα νομολογικῶν ὑποθέσεων

Ἡ ἐννοια τῆς «θεωρίας» εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας εἶναι μία ἐννοια ἀρκούντος περιπεπλεγμένη. Δὲν εἶναι πολλάκις σαφὲς ἂν ὑπὸ αὐτὴν νοούται σύνολα ἐννοιῶν (conceptual framework), σημεῖα ἀναφορᾶς, ἐμπειρικαὶ γενικεύσεις, ὑποθέσεις, μοντέλα καὶ πολιτικαὶ παραδοχαὶ ὡς σχεδία ταξινομήσεως καὶ πολιτικῆς διαδικασίας, ἤτοι, ὡς πολιτικὰ προγράμματα.⁵ Ὡς παραδείγματα πειστικὰ τῆς ἀσαφείας ταύτης θὰ ἴητο δυνατόν νὰ ἀναφερθοῦν οἱ ὄροι: «θεωρία συστημάτων», «θεωρία πλουραλισμοῦ», «θεωρία συμβουλίων» (Rätetheorie) ἢ «θεωρία συνδέσμων» (Verbände). Τὰ ποικίλα ταῦτα περιεχόμενα τῆς ἐννοίας «θεωρία»—τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπεράδεκτα ἐκ πολλῶν λόγων—ἀποτελοῦν ἐν τοῦτοις τὴν βάσιν τόσον τῶν παλαιῶν, ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν. Οὕτω παρουσιάζονται αἱ θεωρίαι εἴτε ὡς ἀβεβαίαι «κερδοσκοπία» (Spekulation)—ὡς ἂν ἡδύνατο τις νὰ ἐπιτύχῃ κάποτε βεβαιότητα ἐν σχέσει πρὸς «ἐπιβεβαιωθέντα» γεγονότα—εἴτε ὡς κανονιστικόν σύστημα—ὡς ἂν ἡδύνατο τις, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως

1. Albert, H., ἔνθ' ἂν., σελ. 6.

2. Ὑπὸ τὸν ὄρον «πολιτικὸν σύστημα» δέον νὰ νοησῶμεν σπριζόνειοις εἰς R.A. Dahl (*Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs, N. J., 1963, S. 6), ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σειράν του οἰκοδόμη ἐπὶ τοῦ ὄρισμοῦ τῆς ἐννοίας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Max Weber καὶ τοῦ H. D. Lasswell, ἐνα σταθερὸν πρότυπον κοινωνικῶν ἀλλήλωνεργασιῶν, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ὑπὸ δυνάμεως κυριαρχίας ἢ ἀθεντίας. Ἐπεὶ ἐπίσης ἐπ' αὐτοῦ, Konegen, N., *Politikwissenschaft. Eine kybernetische Einführung*. Düsseldorf 1973, σελ. 22-30.

3. Διὰ τὴν διάστασιν τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δημιουργηθέντων ἐπιστημολογικῶν καὶ μεθοδολογικῶν προβλημάτων, ἴδε Malewski, A., *Verhalten und Interaktion. Die Theorie des Verhaltens und das Problem der sozialwissenschaftlichen Integration*, Tübingen 1967, ἰδία σελ. 1-4, 10-22. Fleischmann, G., *Nationalökonomie und sozialwissenschaftliche Integration*. Tübingen 1966. Opp, K.-D., *Verhaltens-theoretische Soziologie*. Reinbeck bei Hamburg 1972, σελ. 15-25.

4. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν ἴδια μέθοδοι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπιστημολογικὴ μεθοδολογία τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν δυνατόν νὰ εἶναι μόνον ἓνα τμήμα τῆς γενικωτέρας μεθοδολογίας τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἴδε περὶ τούτου, Isaak A. C., *Scope and Methods of Political Science*. Homewood (Ill.) 1969 παρατῆρα, Albert, H., «Nationalökonomie als Soziologie: Zur sozialwissenschaftlichen Integrationsproblematik». Εἰς: Τοῦ αὐτοῦ, *Marktsociologie und Entscheidungslogik. Ökonomische Probleme in soziologischer Perspektive*. Neuwied und Berlin 1967, σελ. 470-508.

5. Διὰ τὰ γενικά προβλήματα τῆς κατασκευῆς θεωριῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἴδε ἰδιαιτέρως Rudner, R. S., *Philosophy of Social Science*. Englewood Cliffs (N. J.) 1966, σελ. 10-53. Galtung, J., *Theory and Methods of Social Research*. London 1970, 3η ἐκδ., σελ. 451-490. Blalock H. M., [Blalock, A. B.], *Methodology in Social Research*. London 1971, σελ. 155-198. Blalock H. M., Jr., *Theory Construction from Verbal to Mathematical Formulations*. Englewood Cliffs (N. J.) 1967, σελ. 10-47.

ἀξίων καὶ σκοπῶν καὶ διὰ τῆς παραδοχῆς νόμων καὶ κανόνων διεπόντων τὴν κοινωνικοπολιτικὴν συμπεριφορὰν, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κοινωνικοπολιτικὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ (ὑπερπολιτικά) σχέσεις. Ἐτι δὲ περαιτέρω αἱ θεωρίαι παρουσιάζονται εἴτε ὡς μηχανισμὸς ἔννοιῶν—ὡς ἂν τὸ ἀναλυτικὸν πλαίσιον ἀναφορᾶς παρουσιαίξεν ἓν σύστημα ἰσχυρισμῶν—εἴτε τέλος ὡς μοντέλλα—ὡς ἂν δηλαδὴ ἡδύνατό τις νὰ ἀντλήσῃ πληροφορίας περὶ πραγματικῶν σχέσεων διὰ τῆς κατασκευῆς μοντέλλων μὲ ὑψηλὸν βαθμὸν ἀφαίρεσεως.¹ Ἄντ' αὐτῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον «θεωρία», δέον νὰ νοητῇ ἓν σύστημα νομολογικῶν ὑποθέσεων, ἓν σύστημα γενικῶν προτάσεων (Aussage), ἐμπειρικῶς μεστῶν περιεχομένων (πλήρων) μὲ νομολογικὸν χαρακτήρα, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι κανονιστικαί, ἀλλὰ διαγνωστικαί, φύσεως οὐκ ἀναλυτικῆς ἀλλὰ συνθετικῆς, μὴ δυνάμεναι νὰ ἐλεγχθοῦν μόνον διὰ τῆς λογικῆς ἀναλύσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιπροσθέτου ἀντιπαρθέσεως πρὸς τὰ γεγονότα.² Μόνον ὑπὸ μίαν τοιαύτην ἐκδοχὴν θὰ ἡδύνατο ἡ ἐφαρμογὴ θεωριῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ συγκεκριμένῳ πολιτικῶν καταστάσεων, νὰ ἐξῆ καὶ σκοποῦν τὸν ἴδιον ἐλεγχον (ὡς δηλαδὴ τὴν πλήρη ἐπεξεργασίαν καὶ ἐκλέπτυσιν), τὴν ἐξήγησιν πολιτικῶν πραγματικῶν διαδικασιῶν, τὴν πρόγνωσιν κοινωνικοπολιτικῶν ἐξελίξεων καὶ τὸν κοινωνικοτεχνολογικὸν ἐλεγχὸν καὶ ποδηγέτησιν τῶν πολιτικῶν συμβαινόντων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐλάχιστα ἐκ τῶν συνηθέντων ἀποκαλουμένων «κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν» ἀποτελοῦν τῇ ἀληθείᾳ «θεωρία»—σύστημα δηλονότι νομολογικῶν ὑποθέσεων. Οὕτω, ἴνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ἥδη ἐκτεθέντα παραδείγματα «θεωριῶν», ἡ «θεωρία συστημάτων»—ἡ γενικὴ καὶ ἡ τῆς Κυβερνητικῆς—δὲν ἀποτελεῖ «θεωρίαν»³

ἀλλὰ σχεδιακὸν ἢ—ἀκριβέστερον—ἀναλυτικὸν πλαίσιον.⁴ Ἡ «θεωρία» συμβουλίαν (Rätetheorie) ὄσπουτος δὲν ἀποτελεῖ «θεωρίαν», ἀλλὰ ταξιδετικὸν πολιτικὸν σχέδιον ἢ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν καὶ πρέπει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἐρευνηθῆ κατὰ τὰς θεωρητικὰς ἐφαρμογὰς του.⁵ Ἡ «θεωρία τοῦ πλουραλισμοῦ» ἀποτελεῖ ἐν μέρει μὲν πολιτικὴν-προγραμματικὴν ἀπολογία τοῦ πολιτικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀναγομένου εἰς θεσμικὴν ἀρχήν, ἡ ὅποια διέπει τὴν δομὴν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, ἐν μέρει δὲ ἐρμηνείαν τῆς διαμορφώσεως δυνάμεων ἐν αὐτῇ.⁶ Τέλος ἡ «θεωρία συνδέσμων»⁷ (Verbände) ἀποτελεῖ ἐν ἄθροισμα ἐμπειρικῶν γενικεύσεων ἀποσκοπούσων εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς λειτουργίας καὶ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς θέσεως τῶν «ομίμων συμφερόντων» εἰς τὸ σύγχρονον κοινωνικοπολιτικὸν σύστημα, μὲ ἐλαχίστους μόνον γενικὰς ἐπεξηγήσεις τῶν δυνατοτήτων ἐπιρροῆς τὰς ὁποίας ἔχουν αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐνώσεις»⁸ (Verbände). Οὕτε αὕτη ἡ κατασκευὴ μοντέλλων ὡς «ιδανικοποιημένων σχεδίων»⁹ ἀποτελεῖ διέξοδον ἐξ αὐτοῦ τοῦ διλήμματος. Τὰ «σχέδια» ταῦτα, μὴ ἀνταποκρινόμενα—καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ὑποστηρικτὰς των—πρὸς τὴν πραγματικότητα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεθοῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μοίρας πρὸς ἐμπειρικῶς μεστὰς περιεχομένου (πλήρεις) θεωρίας.

Αἱ σύγχρονοι θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν

4. Ἴδε Narr, W.-D., *Theoriebegriffe und Systemtheorie*. Stuttgart/Berlin 1969, σελ. 108. Ὁ Narr χαρακτηρίζει τὴν πολιτικὴν κυβερνητικὴν τοῦ K.W. Deutsch ὡς μίαν «... μεγαλοπρεπὴ σχηματισμὸν περιγραφικοῦ χαρακτήρος». Ἴδε τοῦ αὐτοῦ, «David Eastons Systemanalyse», εἰς: *Politische Vierteljahresschrift*, JG. 8, H. 3 (1967), σελ. 424-444. Ὁ K.-D. Opp (*Kybernetik und Soziologie*. Neuwied und Berlin 1970) ἐπιστὰ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὰ συστηματικοθεωρητικὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ κυβερνητικὰ υποδείγματα εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας ἀποτελοῦν «ἐρμηνευμένους» ὑπολογισμοὺς. Παρομοίᾳ κριτικῆς δυνάμει νὰ ἀσκηθῆ καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κοινωνικῶν ομίων καὶ εἰς τὴν «αἰτουρηγὰς» θεωρίαν τῶν ἐνώσεων (Verbände), ἡ ὅποια ἀποτελεῖ μᾶλλον ἀναλυτικὸν πλαίσιον ἀναφορᾶς πρὸς κατασκευὴν ὑποθέσεων παρὰ θεωρίαν. Ἴδε Narr, W.-D./Naschold, F., *Theorie der Demokratie*. Stuttgart 1971, σελ. 212.

5. Ἴδε Kevenhörster, P., *Rätssystem als Instrument zur Kontrolle politischer und wirtschaftlicher Macht*. Opladen 1974. Τοῦ αὐτοῦ, *Rätssystem. Ein Organisationsmodell für moderne Industriegesellschaften*. Εἰς: Molitor R. (ἐκδότης), *Kontaktstudie. Ökonomie und Gesellschaft*. Frankfurt a.M. 1972, σελ. 203-210.

6. Ἴδε Naschold, F./Steffani, W. (ἐκδόται), *Pluralismus. Konzeptionen und Kontroversen*. München 1972, σελ. 9 ἔπ.

7. Ἴδε Beyme, K. Von, *Interessengruppen in der Demokratie*. München 1969, σελ. 196-206.

8. Ἴδε Olson, M., *Die Logik des Kollektiven Handelns*. Tübingen 1968, σελ. 130-164. Ofte, C., *Politische Herrschaft und Klassenstrukturen*, εἰς: Kress, G./Senghaas, D. (ἐκδόται), *Politikwissenschaft. Eine Einführung in ihre Probleme*. Frankfurt a. M. 1972, σελ. 135-164.

9. Ἴδε Isaak A.C., *Scope and Methods of Political Science*, ἐνθ' ἄν., σελ. 147.

1. Κατὰ τὸν Rudner (ἐνθ' ἄν., σελ. 23) αἱ ἔννοιαι «μοντέλλο» καὶ «θεωρία» υποδηλοῦν μίαν «...μεταγχολικὴν ἑλλειψιν ὁμοιομορφίας εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν γλωσσικὸν ἴδιωμα».

2. Ὁ ἐμπειρισμὸς τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν περιπίπτει ἐνταῦθα εἰς ἓνα κύκλον, δηλαδὴ εἰς τὸ διλήμμα «... εἰ πρέπει νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ὑπαρξὶς θεωριῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς στενοῦς συλλαμβανόμενου ἐπιστημονικοῦ ιδεώδους, παρὰ ταῦτα ὅμως νὰ διατηρηθῆ σταθερὸς πρὸς ὄρισμένας προοπτικὰς, αἱ ὁποῖαι καθοδηγοῦν μίαν ἐπιλογὴν τρόπου θεωρητικῆς τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος» (Schütte, H.G., *Der empirische Gehalt des Funktionalismus*. Meisenheim am Glan 1971, σελ. 24). Διὰ τὴν γενικότεραν κριτικὴν ἐπὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, Ἴδε Feyerabend, P.K., *Explanation, Reduction and Empiricism*. Εἰς: Feigl, H./Maxwell, G. (ἐκδόται): *Scientific Explanation, Space and Time*. Minneapolis 1962, Vol. 3. Τοῦ αὐτοῦ, *Problems of Empiricism*. Εἰς: Colodny, R. G. (ἐκδότης), *Beyond the Edge of Certainty*. Englewood Cliffs 1965.

3. Κατὰ τὴν κριτικὴν τῶν συστηματικοθεωρητικῶν ὑποδείγματων τῶν θεωριῶν περὶ τὰς διεθνεῖς σχέσεις, ὁ D. Frei (*Theorien der internationalen Beziehungen*. München 1973, σελ. 225) τοιεῖς, εἰ ταῦτα ἦτο καλλίτερον νὰ ὁμιλοῦμεν περὶ μίας «συστηματικοθεωρητικῆς προοπτικῆς», ἡ ὅποια δέον νὰ νοηθῆ ὡς «εὐρετικῆς ἀρχῆς», ἀντὶ τῆς ἐννοίας «θεωρία συστημάτων».

ἐπιστημῶν χρησιμοποιοῦν τὴν ἔννοιαν «θεωρία» δι' ὅλας σχεδὸν τὰς φάσεις τῆς διαμορφώσεως θεωριῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου καθιστοῦν ταύτην λιαν ἀόριστον καὶ ἄχρηστον. Πρωταρχικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν «θεωριῶν» τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης, δέον νὰ ἀποτελῆ ἡ ἰκανότης των πρὸς ἐπεξήγησιν καὶ πρόγνωσην πολιτικῶν φαινομένων καὶ ὄχι ἡ λειτουργία των ὡς κανονιστικῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας.¹ Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν τῶν στόχων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθοῦν αἱ προϋποθέσεις, τὰ κριτήρια καὶ ἡ διαδικασία τοῦ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἐλέγχου των, δηλονότι τῆς παραγωγικῆς των θεωρήσεως.

1.3. Παραγωγικὴ θεώρησης: προϋποθέσεις, κριτήρια, διαδικασία

Ἐπειδὴ αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ θεωρίαι, δηλονότι αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ὑποθέσεις, οικοδομοῦνται μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσουν δυνατὴν τὴν διατύπωσιν ἀληθῶν κρίσεων ἐπὶ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος, δέον ὅπως αἱ εἰς αὐτὰς ἐνυπάρχουσαι προτάσεις ἰκανοποιῶν τρία αἰτήματα:

- αἴτημα ἀναφορᾶς εἰς τὴν πραγματικότητα
- αἴτημα πληροφορικῶν περιεχομένου
- αἴτημα ἀληθείας.

Ἡ πλήρως τῶν αἰτημάτων τούτων μόνον διὰ παραγωγικῶν μεθόδων εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστωθῆ καὶ μάλιστα διὰ τῶν συμπερασμάτων τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ συναχθοῦν ἐκ τῶν προτάσεων κρίσεως (Aussagen). Ὡς διαδικασίᾳ διαπιστώσεως προσφέρονται ἐνταῦθα τέσσαρα στάδια, τὰ ὁποῖα συμπληροῦνται ἢ μᾶλλον προϋποτίθενται ἀμοιβαίως:

1. Ὁ ἔλεγχος τῆς λογικῆς γραμματικῆς τῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὰς μεμονωμένας ὑποθέσεις.
2. Ὁ συγκριτικὸς ἔλεγχος τῶν συμπερασμάτων διαφόρων, ἀνταγωνιζομένων ἀλλήλας, θεωριῶν.
3. Ὁ ἔλεγχος τοῦ πληροφορικῶν περιεχομένου μίᾳς θεωρίας ἢ ὑποθέσεως.
4. Ὁ ἔλεγχος τῆς θεωρίας δι' ἐμπειρικῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ πραγματικῶν πολιτικῶν φαινομένων ὧων τῶν δυνάμενων νὰ συναχθοῦν συμπερασμάτων.

Μολονότι ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς ἀνωτέρω διαδικασίας δὲ ἦτο ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα, λαμβανομένης ἀκριβῶς ὑπ' ὄψεως τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ἐνδρύτητος τῶν κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν, ἐν τούτοις—εἰς τὰ πλαίσια τῆς πα-

ρούσης—ἡ προσοχὴ θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ στραφῆ πρὸς τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἐπάγονται τὰ στάδια 3 καὶ 4, ἰδιαίτερας δὲ ὁ ἔλεγχος τοῦ πληροφορικῶν περιεχομένου μίᾳς θεωρίας.

Πληροφορικᾶς ὑποθέσεις περὶ τὴν κοινωνικοπολιτικὴν πραγματικότητα παρέχουν μόνον ἐκεῖναι αἱ προτάσεις (Aussagen) αἱ ὁποῖαι—ἐκ λογικῶν αἰτιολογιῶν—περιλαμβάνουν ἐν γένει μόνον ἓνα περιορισμένον ἀριθμὸν γεγονότων. Ὡς ἐκ τούτου ἐκάστη ἐμπειρικῶς πλήρης ὑπόθεσις διαχωρίζει τὰς προτάσεις ὡς πρὸς τὴν πραγματικότητα (Realität) εἰς δύο κατηγορίας: τὰς παραδεκτὰς καὶ τὰς ἀπαραδέκτους. Ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ λογικὴ ἐνδρύτης (πλάτος) μίᾳς θεωρίας τόσοον δλιγώτεραι περιπτώσεις ἀποκλείονται αὐτῆς καὶ κατὰ συνέπειαν τόσοον πλέον περιορισμένον εἶναι τὸ πληροφορικὸν των περιεχόμενον. Ἀντιστρόφως: ὅσον περισσότεραι περιπτώσεις ἀποκλείονται μίᾳς θεωρίας, τόσοον πλέον περιορισμένον εἶναι τὸ λογικὸν τῆς εὐρύς καὶ συνεπῶς τόσοον μεγαλύτερον τὸ πληροφορικὸν τῆς περιεχομένου. Ἐὰν τὸ λογικὸν εὐρύς εἶναι ἀπόλυτον—ἂν δηλαδὴ οὐδεμίαν νοητὴν περίπτωσιν ἀποκλείεται λογικῶς—τότε ἡ ἐκάστοτε πρότασις ἀποτελεῖ ταυτολογίαν. Ἐὰν τὸ λογικὸν εὐρύς ἰσοῦται πρὸς μὴδὲν, τότε εὐρισκόμεθα πρὸ μίᾳς ἀντιφατικῆς προτάσεως μὲ ἀπόλυτον πληροφορικὸν περιεχόμενον ἀκόμη καὶ ἂν τὰ δύο ἄκρα τῆς ἀντιφάσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσουν σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα. Αἱ πληροφορικαὶ ὑποθέσεις κινουνται μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ἀκρίων περιπτώσεων.

Μὲ ἀφετηρίαν αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις καὶ κριτήρια τοῦ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἐπιχειρουμένου ἐλέγχου τῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα συνάγονται ἐκ θεωριῶν ἐμπειρικῶς πλήρων, ὀρισμέναι νεώτεραι κοινωνικοπολιτικαὶ «θεωρίαι» δέον νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἤκιστα πληροφορικαὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐξήγησιν πραγματικῶν κοινωνικοπολιτικῶν φαινομένων καὶ ἤκιστα κατάλληλοι πρὸς παραγωγήν τῆς γνώσεως διὰ μίᾳς συστηματικῆς κατασκευῆς θεωριῶν εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας.²

Ἡ δὲ μεγαλεπήβολος μακροθεωρητικὴ ἀξίωσις ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐμφοροῦνται—ὅπως δηλαδὴ ἐρμηνεύσονται καὶ ἐξηγηθοῦν τὸ κοινωνικοπολιτικὸν σύστημα ἐν τῷ συνόλῳ του—ἴσται καὶ ἐξείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιορισμένην ἰκανότητά των πρὸς ἐπεξήγησιν, π.χ. συστηματικοθεωρητικῶν υποδειγμάτων.³ Θὰ πρέπει νὰ διανουθῆ μακρὰ ὁδὸς

1. Ἡ δυνατότης μακροχρονίων προγνώσεων εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας ἀμφισβητεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἔνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ κοινωνικοπολιτικὰ συστήματα δὲν ἐκπληροῦν μίαν σειράν προϋποθέσεων, ὡς «κυκλικόν», «στάσιμον», «ἀπομονωμένον» κτλ., αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ διὰ τὸ κύρος τῶν προγνώσεων. Ἴδε ἐπ' αὐτοῦ, Popper, K., *Das Elend des Historizismus*. Tübingen 1969, σελ. 30 ἐπ., σελ. 83 ἐπ.

2. Ἴδε Isak, A.C., ἐνθ' ἄν., σελ. 59, σελ. 136.

3. Ὅχι μόνον αἱ ἐρμηνεῖαι τῆς διεθνούς πολιτικῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσωτερικῶν κατανωμῶν δυνάμεως εἰς τὰ κοινωνικοπολιτικὰ συστήματα ὁμοιάζουσιν συχνὰ ὡς «... Monumentalgemälden, die dann ihrerseits wieder nach Interpretationen und gelehrten Abhandlungen über die betreffenden de Schule rufen» (Frei, D., ἐνθ' ἄν., σελ. 18).

έως ότου καταστή έφικτή ή κατασκευή μις γενικής, έμπειρικής πλήρους περιεχομένου, θεωρίας—πράγμα τó όποϊόν έπιχειροϋν ήδη οι Almond, Easton και Deutsch. Κατά τήν προσπάθειαν να εξηγηθή ή διαμόρφωσις, αι επιδράσεις και ό έλεγχος πολιτικών αποφάσεων, εξομοιοϋνται εκάστοτε έσφαλμένως—ή τουλάχιστον δέν διαχωρίζονται ευκρινώς—ή λογική συνέπεια και ό έμπειρικός έλεγχος. Είς τās σχετικές αναπτύξεις δέν εξηγείται επαρκώς κατά ποϊόν τρόπον είναι δυνατόν τυπικαί θεωρία ή μάλλον τυπικοποιημένα πλαίσια σχεδίων να μεταβληθούν εις πληροφοριακά σχήματα έπεξηγήσεως κοινωνικοπολιτικών λειτουργιών.¹

Ότως, ή έπεξεργασία έμπειρικών και τυπικών λειτουργιών διεξάγεται παραλλήλως, παραβλεπόμενου τού γεγονότος ότι μόνον τυπικαί θεωρία ή μάλλον μοντέλα οδδέν έπεξηγοϋν και κατά συνέπεια δέν άποτελοϋν έμπειρικήν (θεωρίαν) υπό τήν ήδη αναπτυχθείσαν έννοιαν. Τά όρια μεταξύ «όρθου» και «έσφαλμένου» κατά τήν τυπικήν-αναλυτικήν έρευναν τότε μόνον παραμένουν ευδιάκριτα και δίτσανται επαρκώς άλλήλων, όταν τó λογικόν εύρος μις θεωρίας έλλαιττοϋται μέν, άλλα μόνον τόσον, όσον άπαιτείται διά τήν διατήρησιν τής δυνατότητος μετασχηματισμοϋ μεμονωμένων προτάσεων εις υποθέσεις έμπειρικός πλήρεις. Διά τής ύποβολής δέ τών υποθέσεων τούτων εις έμπειρικόν έλεγχον καθίσταται έφικτός ό έμπειρικός έλεγχος τού συνόλου τών προτάσεων τούτων (Aussagen).

"Αν παραλειφθή τούτο, άν δηλαδή δέν επιδιωχθή ή διά πληροφοριακών και δυναμένων να έλεγχοϋν θεωριών εξήγησις τής δομής πολιτικών αποφάσεων—πράγμα τó όποϊόν δέον να άποτελή τόν κεντρικόν στόχον τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών—τότε τó σύγχρονον σχίμα μεταξύ σχεδιαζόν έμπειρικών

σπουδών έφ' ενός και καθολικής έρμηνείας τής πολιτικής και τής κοινωνίας άφ' έτέρου είναι δυνατόν έτι πλέον να διευρυνθή. Τó κενόν δέ τούτο ούδόλως είναι δυνατόν να υπερκεράσουν έμπειρική μελέται μεμονωμένων περιπτώσεων. Ουδέμια προοπτική διά τήν εξέλιξιν τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών προσφέρεται διά μις έπιλογής μεταξύ συλλογικής άπογοητεύσεως και συλλογικής λατρείας άξιών.²

2. τó τρίλημμα κατά τόν σχηματισμόν θεωριών εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας: έσσεσιαλισμός, έσχατολογία και έμπειρισμός

Έφ' όσον αι κοινωνικοπολιτικάί θεωρίαί έπιθυμοϋν να προσφέρουν έν γενικόν σύστημα γνωστικών προτάσεων πρós εξήγησιν τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, τότε ή φύσις αυτών τών θεωριών και ή δυνατότης χρησιμοποίησεως των παριστοϋν τά θεμελιωδέστερα τών προβλημάτων διά τήν γνωστικήν πρόοδον.³ Τά προβλήματα ταϋτα έπιχειροϋν να τά επιλύσουν ποικιλοτρόπως, πράγμα τó όποϊόν καταδεικνύει ό ζωηρός άναγωνισμός μεταξύ τών πολλαπλών τύπων θεωριών, όντολογικών-κανονιστικών, έμπειρικών-παραγωγικών, και διαλεκτικών θεωρητικών παραλλαγών.⁴

Διά τών μέχρι τούδε λεχθέντων θίγεται έπίσης και τó πρόβλημα τής έπιστημολογικής συνεπαγωγής τών θεωρητικών αυτών υποδειγμάτων ή πλέον συγκεκριμένως: τó πρόβλημα τής χρησιμότητας αυτών διά τήν κατασκευήν πληροφοριακών, δυναμένων να έλεγχοϋν διυποκειμενικώς, θεωριών, πρós έρμηνείαν τής δομής και τών λειτουργιών τής έσωτερικής και έξωτερικής πολιτικής.

2.1. Κριτική τών έσσεσιαλιστικών θεωρητικών παραλλαγών

Αί έσσεσιαλιστικάί θεωρητικάί παραλλαγαί, χαρακτηριζόμεναι έπίσης και ως όντολογικά-κανονιστικάί θεωρίαί,⁵ διαδραματίζουν ένα σημαντικόν ρόλον εις τήν διαμόρφωσιν τών θεωριών εις τās

1. 'Ide Mols, M., *Der Anspruch generaltheoretischer Exaktheit*, εις: Oberndörfer, D. (έκδότης), *Systemtheorie, Systemanalyse und Entwicklungslanderforschung*. Berlin 1971, σελ. 63-131. Luhmann, N., *Soziologische Aufklärung*. Opladen 1971, 2α εκδ. 'Η θεωρία συστημάτων τού N. Luhmann συναθροίζει με μεγαλύτερον ύφος μεθόδους και θεωρητικά υποδείγματα τών νεωτέρων κοινωνικοπολιτικών έπιστημών εις καθολικάς προτάσεις περί τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, αι όποιαί διά παραδειγμάτων γίνονται μέν κατονηταιί πλην όμως δέν είναι δυνατόν να θεμελιωθοϋν επαρκώς. 'Η θεωρία συστημάτων τού N. Luhmann δέν βασίζεται εις μιαν θεωρίαν προσεγγίσεως τής γνώσεως (Approximations-theorie) έν συνδυασμώ πρós μιαν κριτικήν μέθοδον, άλλα επί μις δύσκολως έλεγχίμου προσπαθείας καθολικής άποερωπήσεως τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, ή όποια άπελευθεροϋται τόσον από τά κριτήρια λογικής συνεπειας και έμπειρικόυ έλέγχου, όστε να θέλη να συλλάβη τήν καθολικήν λειτουργίαν τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος άνευ χρησιμοποίησεως νομολογικών υποθέσεων (Ide N. Luhmann, ένθ' άν.). 'Ide περαιτέρω Habermas, J. / Luhmann, N., *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie*. Frankfurt a. M. 1971. Grossner, C., «Ende der Philosophie», εις: *Die Zeit*, 22. 10. 1971, σελ. 21-23.

2. 'Ide Dettling, W., «Politikwissenschaft zwischen Kritik und Engagement», ένθ' άν., σελ. 154. Opp., K. D., *Kybernetik und Soziologie*. Neuwied/Berlin 1970, σελ. 31 έπ.

3. 'Ide Dettling, W., ένθ' άν., σελ. 155.

4. 'Ide Albert, H., *Probleme der Theoriebildung*, ένθ' άν., σελ. 19.

5. 'Αντιστοιχώς διακρίνει ό Oberndörfer μεταξύ μις «περιγραφικής πολιτικής έπιστήμης», μις «συστηματικής έπιστήμης τών κοινωνικοπολιτικών νόμων» και τής «πρακτικής πολιτικής έπιστήμης» ('Ide Oberndörfer, D., *Wissenschaftliche Politik. Eine Einführung in Grundfragen ihrer Tradition und Theorie*. Freiburg I. Br. 1966, 2α εκδ., σελ. 12 έπ.). 'Η συστηματική αϋτη παραμένει πάντως κατά τούτο μη ικανοποιητική, καθ' όσον συνεινεί πλείονας διακρίσεις στριζόμενας επί διαφόρων κριτηρίων και κατασκευάζει μερικώς αντίθεσεις, πράγματς άνυπόκρουτος: Κια συστηματική έπιστήμη όφείλει να είναι αναλυτική και τάνάπαλιν.

κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμας.¹ Θέτουν ὡς σκοπὸν τὸν ἐπιστημὸν τούτων τὴν προπαρασκευὴν τῆς ταξινομοῦσης γνώσεως.² Ἡ ἀποστολὴ αὕτη δύναται μόνον ἐντὸς τῶν πλαισίων μιᾶς πολιτικῆς φιλοσοφίας, ἣ ὁποία ἐδράζεται ἐπὶ γησίᾳς μεταφυσικῆς καὶ ὄντολογίας,³ νὰ ἐπιδιωχθῆ. Κατὰ συνέπειαν ἀποκρούεται ἀπολύτως ἐνδεχομένη τις διάκρισις μεταξύ «νοημάτων» (Sinn) καὶ «δεόντος» (Sollen), μεταξύ γνωρίζειν καὶ πράττειν, μεταξύ κανονιστικῶν καὶ ἐπεξηγηματικῶν κρίσεων. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀπορρίπτεται ὡς θετικιστικὸν ἐσφαλμένον συμπέρασμα.⁴ Τοιοῦτοτρόπως διάφοροι ἐπιστημολογικαὶ κατευθύνσεις ἐνδύονται τὸν μανθῦνα τοῦ θετικισμοῦ, καταστρατηγεῖται δὲ κατὰ λίαν διακριτικὸν τρόπον τὸ κριτικὸν-ὀρθολογικὸν αἴτημα λ.χ. τοῦ ἐπιστημονικοῦ προγράμματος τοῦ Popper: «Ἄδεται (αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐπιστήμαι) ἐνεργοῦν μὲ διαρκῶς ἀναπτυσσομένη ἐπιστημονικότητα εἰς ἐν διαρκῶς μειούμενον πεδίον ἐρεύνης» (Hans Maier).⁵ Ὁ ἐκ πολλῶν λόγων ἀπαράδεκτος οὗτος ἀφορισμὸς θὰ ἤδυνάτο βεβαίως νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ ἀντίστροφον συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἐσσεσιαλιστικαὶ θεωρίαι ἐνεργοῦν μὲ μειωμένην ἐπιστημονικότητα εἰς ἐν συγκεχυμένον πεδίον ἐρεύνης.

Μία τοιαύτη διαπίστωσις θὰ ὠδήγει τοὺς ποικίλους ὑποστηρικτὰς ἐσσεσιαλιστικῶν θεωριῶν εἰς ἄκρας δυσάρεστον θέσιν, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν δυνατότητα κατανοήσεως ὄντολογικῶν κανονιστικῶν θεωριῶν. Ὅσονδῆποτε δὲ ὄξεια καὶ ἂν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἡ παρατήρησις αὕτη, ἐν τούτοις, ἣ πλειὰς τῶν ἐπιστημολογικῶν ἀντιρρήσεων, αἱ ὁποῖαι προβάλλονται κατὰ μίαν ἐνδεχομένην ὄντολογικῆς κανονιστικῆς κατευθύνσεως τῶν θεωριῶν εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας, ἐπιτρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη ἐπισημαίνει τοῦλάχιστον ἓνα κίνδυνον, ἀπὸ τὸν

ὁποῖον δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν οἱ ὅπαδοι ἐσσεσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀπηλλάγησαν μέχρι τοῦδε. Ἐνθὲν δηλαδὴ ἀποτελεῖ μειονέκτημα τῆς ἐμπειρικῆς-ἀναλυτικῆς μεθόδου τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἢ ὑπ' αὐτῆς ρητῶς ἀξιουμένη διάκρισις μεταξύ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἀξιολογήσεως τῶν κοινωνικοπολιτικῶν φαινομένων,⁶ ἐν τούτοις οἱ [ὅπαδοι μίᾳς ἐνδεχομένης ὄντολογικῆς-κανονιστικῆς μεθόδου, ὡς π.χ. ὁ Helmut Kuhn, διαβλέπουν τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν (Das Wesen des Menschen)—κατὰστάσαν νοητὴν εἶτε διὰ «ἰσθυσίσεως» εἶτε δι' ἀναγωγῆς εἰς τὴν πείραν—ἐν τῇ ἐνόητῃ τῆς μεταξύ «γνωρίζειν» καὶ «πράττειν».⁷ Εἰς τὴν βράσιμν μιᾶς τοιαύτης διασηρτικῆς-φαινομενολογικῆς ἀνθρωπολογίας, ἡ θεωρία τῆς προσεγγίσεως τῆς γνώσεως (Approximations-theorie) ἀντικαθίσταται ὑπὸ μιᾶς θεωρίας διακηρύ-

6. Ἰδε Maier, H., *Politik als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung*. Εἰς: Reinisch, L. (ἐκδότης), *Politische Wissenschaft heute*. München 1971, σελ. 13. Ὁ H. Maier διαβλέπει τὴν «παيداγωγικὴν ἀδυναμίαν» τῆς νεωτέρας κοινωνικοπολιτικῆς ἐρεύνης θεμελιουμένην εἰς τὴν μεθοδολογικὴν προαγωγὴν καὶ διαφοροποίησιν ταύτης (ἐνθ' ἄν., σελ. 13). Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦτος ἐμφανίζεται προηποθέτων, ὅτι ἡ διεύρυνσις τοῦ προβλήματος παρὰ τὴν μείωσιν «μεθοδολογικῆς ἀκρίβειας» ἐμφανίζει μεγαλύτεραν «παيداγωγικὴν δύναμιν», μίᾳ θέσει, ἣ ὁποία ἐξ ὀρθολογιστικῆς-κριτικῆς ἀπόψεως στρεφεται ἀσφαλοῦς βῆσεως.

7. Ὁ H. Maier καθορίζει ὡς σκοπὸν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν «... κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τὴν ἀναζήτησιν τοῦ 'τέλους' τῆς πολιτικῆς, κατὰ δὲ δεύτερον τὴν φαινομενολογίαν» (ἐνθ' ἄν., σελ. 5). Διὰ τῆς ὄντολογικῆς-κανονιστικῆς θέσεως ταύτης ἐμφανίζεται παρελθούσα σχεδὸν ἀπαρητητος ἡ καθ' ὅλου ἀξιολογικὴ ἐπιστημονικὴ ἐρις (Werturteilsdebatte). Τὸ γεγονός ὅτι ἡ θέσις αὕτη περιπλέκει τὸ πρόβλημα τῆς ἀξιολογικῆς βάσεως (Wertbasis) τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν μετὰ τοῦ προβλήματος τῶν ἀξιολογήσεων εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ τοῦ καθ' αὐτὸ προβλήματος ἀξιολογικῆς κρίσεως (Werturteilsproblem)—ἡ σύμπτυξις ἐπεξηγηματικῶν καὶ κανονιστικῶν προτάσεων εἰς τὰς συναρτήσεις τῶν προτάσεων κοινωνικοπολιτικοῦ περιεχομένου—καὶ ἀποκλεῖει τοῦλάχιστον μερικὰς τὴν κριτικὴν-ὀρθολογιστικὴν λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν διὰ τοῦ δεσμευτικοῦ καθορισμοῦ εἰδικῶν σκοπῶν, ὑποδεικνύει ὁ H. Albert εἰς τὴν κριτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ κατὰ τῆς κανονιστικῆς σκέψεως. Ἰδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik. Aufsätze zur Philosophie des kritischen Rationalismus*. Hamburg 1972, σελ. 41-123. Ὁ «ἐννοιακὸς πλατωνισμὸς» τῆς ἐσσεσιαλιστικῆς θεωρίας παραβλέπει, ὅτι αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς προτάσεις ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν δὲν ἐκφράζουσι εἰ μὴ ἄλλὰς θέσεις καὶ δὲν παρέχουσι πληροφορίας περὶ τομῆος τινὸς τοῦ ἀντικειμένου ἐρεύνης (Objektbereich): Αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις δὲν δύναται νὰ παράσχουν γνώσεως. Τὸ γεγονός ὅτι εἰς μέγας ἀριθμὸς ἐννοιῶν τῆς ὀρολογίας τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν παρουσιάζεται περιφλεῖαν κεκαλυμμένας ἀξιολογήσεις, ὑποχρεοῖ ἀκριβῶς τὸν ἐπιστήμονα νὰ διαχωρίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ἐπεξηγηματικὰς τῶν κανονιστικῶν θέσεων. Ἰδε H. Albert, *Probleme der Wissenschaftslehre in der Sozialforschung*. Εἰς: König, R. (ἐκδότης): *Handbuch der empirischen Sozialforschung*. Band 1, Stuttgart 1967, 2α ἐκδοσις, σελ. 45-48. Prim, R. (Tilman, H.), *Grundlagen einer kritisch-rationalen Sozialwissenschaft*. Heidelberg 1973, σελ. 109-147.

1. Ἰδε Beyme, K. Von, *Die politischen Theorien der Gegenwart. Eine Einführung*. München 1972, σελ. 32 ἐπ. Narr, W.-D., *Theoriebegriffe und Systemtheorie*, ἐνθ' ἄν., σελ. 41 ἐπ.

2. Ἰδε περὶ τούτου «Dettling, W., Drei «Politikwissenschaft»-en — oder keine», εἰς: *Neue politische Literatur*. Okt.-Dek. 1972, σελ. 419-425.

3. Ἰδε Kuhn, H., *Politik als Wissenschaft*. Εἰς: Maier, H./Ritter, K./Matz, U. (ἐκδόται): *Politik und Wissenschaft*. München 1971, σελ. 3-52.

4. Κατὰ πόσον εἶναι ἡ προϋπόθεσις αὕτη πληρόσμιος, παρουσιάζεται ἐν ὄψει τῆς ἐμφανοῦς κρίσεως τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ὄντολογίας ὡς ἐπὶ μέρους κατευθύνσεως τῆς φιλοσοφίας πλεῶν ἢ ἀμφίβολον. Ἡ ἐπομάκρυνσις ἀφ' ἐνὸς τῶν φιλοσόφων ἐκ τῆς ὄντολογίας καὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ ὁ συνεχῶς ἐνισχυόμενος πρσανατολισμὸς πρὸς τὴν ἱστορικὴν παρατήρησιν, τὴν ἠθικὴν καὶ τὰ ἀποτελέσματα κοινωνικοπολιτικῆς ἐρεύνης, ἀφ' ἑτέρου, δημιουργοῦν ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῆς ὄντολογίας, μεταφυσικῆς καὶ ἀνθρωπολογίας μίαν ὑπαναχώρησιν καὶ τοιοῦτοτρόπος ἓνα περιοριστικὸν φαλόν κύκλον ἀλληλοαναφορᾶς τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν ὄντολογίαν καὶ τῆς ὄντολογίας εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας.

5. Ἰδε Kuhn, H., ἐνθ' ἄν. σελ. 9.

ξεως τής αλήθειας: «αί άποφασιστικάί αλήθειαι διανοίγονται εις τήν πραγματικότητα... μόνον ένόπιον έκεινών... οι όποιοι συγκεντρούνται περίε ατών».¹ 'Ο χαρακτήρ τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών προκύπτει από τήν ούσιαν του «πολιτικού».²

Έναυθα καθίσταται ένάντιόν μας ιδιαιτέρως εύκρινης ό κανονιστικός, καθαρώς τυπολογικός, χαρακτηριστήρ του έσσεσσιαλιστικού θεωρητικού υποδείγματος. 'Ο έσσεσσιαλισμός και ό έννοιολογικός ρεαλισμός, ακατάλληλοι πρός οίανδήποτε ιδεολογικήν κριτικήν, έξυπηρετούν τήν κατασκευήν κατ' έπιφασιν θεωριών, αί όποιαί διά τής χρησιμοποίησεως κατά κανόνα κανονιστικών καθαρών τυπολογικών κριτηριών, προστατεύονται κατά πάσης ένδεχομένης αντίρρησης.

Αίτιον αυτής τής «στρατηγικής άνοσίας» άποτελεί έν όντολογικόν λογικόν σφάλμα: ή αντίληψις δηλαδή περί μιάς άντιστοιχίας του «πεδίου έρεύνης» (δηλαδή ένός πλήθους άντικειμένων) πρός μίαν έπιστημην (δηλαδή πρός έν πλήθος προτάσεων).³ Τό αίτημα δημιουργίας ιδιαιτέρας τινός κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης ούδέν έτερον άποτελεί ει μη έκφρασιν παλαιωτέρων αντίληψεων ένός μεθοδολογικού διαχωριστικισμού (Separatismus) υπό νέαν διατύπωσιν. Οί όπαδοί τών τοιούτων αντίληψεων είναι διατεθειμένοι, περιφρονούντες τά κριτήρια του δυποκειμενικού έλέγχου, τής λογικής συνεπειας και τής έμπειρικής επαληθεύσεως, να έγκαταλείνουν τήν κοινωνικοπολιτικήν έπιστήμην έρμαιον εις τήν σκιάδη διαμάχην τών ιδεολογιών.⁴

Συμφώνως πρός τάς όντολογικές-κανονιστικές αντίληψεις, ή ούσία τής πολιτικής δέον να άναζητηθί εις τήν άναγκαία τής χαρακτηριστικά. Έν τούτοις προσδιορισμού τής «ουσίας» ούδέν έτερον άποτελούν ει μη όρισμός έννοιών. 'Ορισμοί όμως έπενδεδυμένοι τών μαγικών κρίσεων επί τής ουσίας ούδεμίαν έπεξηγηματικήν δύναμιν έχουσι.⁵ Είς τάς κοινωνικο-

πολιτικές έπιστήμας, εκεί ένθα ούδεμία προσπάθεια κατασκευής και κριτικής έμπειρικής πλήρων περιεχομένων υποθέσεων άπαντάται, αλλά άντιθέτως, εις ύπερτονισμόν όριζουσών κρίσεων (Aussagen), δύναται τις μετ' άσφαλείας να υποθέσει ότι εδρίσκειται ένάπιον ύπολειμμάτων αυτού του μεθοδολογικού διαχωριστικισμού.⁶ Μόνον διά τής κατασκευής και κριτικής θεωριών, είναι δυνατόν να επιλυθούν τά κρίσιμα προβλήματα τής εις τήν πολιτικήν και τήν κοινωνίαν άναφερομένης πραγματικότητος: όχι δι' έριδων περί τούς όρισμούς.

2.2. Έσχατολογία: μύθος κενός περιεχομένου

«Αί κοινωνικοπολιτικάί έπιστήμαι άποτελούν πολιτικήν θεολογίαν ή κοινωνικόμορφον κοσμολογίαν».⁷ 'Η διατύπωσις αυτή δέν πρέπει να εκπλήσση. Έδράζεται επί μιάς μακράς παραδόσεως τής κοινωνικοπολιτικής σκέψεως. 'Η «πολιτική θεολογία» ως κοσμομεταφυσική έπεδίωξε μίαν έρμηνείαν διά τής όποιας να προσδίδεται νόημά τι και να δικαιολογηται ή πολιτική πραγματικότητα. 'Ως έρμηνευτικήν πρακτικήν έχρησιμοποίησε τήν έρμηνείαν (Interpretation).⁸ 'Η άποκάλυψις, ή έπεξήγησις του νοήματος και ή δικαιολόγησις τής πολιτικής πραγματικότητος χαρακτηρίζουν αυτήν τήν πολιτικήν θεολογίαν, ως άκριβδός χαρακτηρίζουν και τήν πολλάκις πρός αυτήν συνδεθείσαν πολιτικήν πρακτικήν. 'Η πρακτική αυτή τής έπιεξηγήσεως άποκαλωφθεισών αλήθειών ύποκρύπτει έν γένει έσχατολογικά στοιχεία τής πολιτικής σκέψεως, τά όποια έν τούτοις δέν είναι πάντοτε άποδεκτά από τούς ύποστηρικτάς αυτής τής μορφής του σκέπτεσθαι. Τοιαύτη θεωρήσις τών πραγμάτων—σκέψις δηλονότι χωρούσα με πολιτικήν έσχατολογία, άπόλυτος άρνησις τής ύφισταμένης τάξεως, δογματική άναγωγή μεμονωμένων προτάσεων εις στοιχεία δομής, περιφρόνησις όρθολογικών διαζευκτικών άναλύσεων, τό πλάσμα τής tabula rasa και τό πρός τήν συνδεόμενον vacuum ίδεών έπιστημονικής γνώσεως,⁹ ή πλήρης θετικοποίησις όλων τών μέσων δι' έπιτυχίαν άπολύτως τεθέντων πολιτικών σκοπών,¹⁰ ίνα μη παραλείψωμεν

1. 'Ιδε Kuhn H., ένθ' άν., σελ. 9.

2. Του αυτού, ένθ' άν., σελ. 26.

3. 'Ο έσσεσσιαλισμός ούτος έπέδρασε βραδύτερον επί τής κατασκευής θεωριών έντός τών πλαισίων τής «ώστερικής πολιτικής» καθός και τών «διεθνών σχέσεων». Ούτω συμπεραίνει ό Hans Morgenthau τήν έρμηνείαν τής «διεθνών πολιτικής» ως «άγώνος διά τήν ισχύ» έν παρατηρήσεων επί τής ούσιαις τής πολιτικής έξουσίας (Morgenthau, H. J., *Macht und Frieden — Grundlegung einer Theorie der internationalen Politik*. Gütersloh 1963, σελ. 69-80). 'Ως μορφή κατά τής θεωρίας τής έξίσοροπτήσεως (Gleichgewicht) άντιτάσσεται και ή σύμπτυξις κανονιστικών και έπεξηγηματικών προτάσεων, καθ' ότι αυτή τό μόν περιγράφει μίαν κατάστασιν ή διαδικασίαν τών «διεθνών σχέσεων», τό δε καταήλοι μίαν «ιδεολογίαν τής δικαιολογήσεως» ένίον επιδιώξουν πολιτικές έξουσίας. 'Ιδε Haas, E. B., «The Balance of Power», εις: *World Politics*, Vol. 5, 1953, σελ. 459-474.

4. 'Ιδε Schmitz, M., *Politikwissenschaft zwischen Common sense und Scientismus*. Είς: Oberndörfer, D. (έκδότης): *Systemtheorie, Systemanalyse und Entwicklungsländerforschung*, ένθ' άν., σελ. 22.

5. 'Ιδε Detling, W., «Drei Politikwissenschaften oder keine?», ένθ' άν., σελ. 424.

6. 'Ιδε Hempel, C. G., *Fundamentals of Concept Formation in Empirical Science*. Chicago 1952.

7. 'Η έπιστημονική έρις περί τήν έκδημοκρατικοποίησιν τής συνόλης κοινωνίας άποδεικνύει ότι ό έσσεσσιαλιστικός τρόπος θεωρήσεως εδρίσκει ύποστηρικτάς και εις τήν νεωτέρην έπιστημονικήν συζήτησιν. 'Ο συναφής έννοιολογικός ρεαλισμός καθίσταται σωφής παρά τώ Hennis, W., *Demokratisierung. Zur Problematik eines Begriffs*. Köln-Opladen 1970.

8. Περί τής λειτουργίας και κριτικής κοσμολογικών πολιτικών θεωριών έν γένει και ίδια περί του ρόλου κλασικών πολιτικών κοσμολογιών κατά τήν κατασκευήν θεωριών εις τά πλαίσια τών «διεθνών σχέσεων», ίδε Frei, ένθ' άν., σελ. 23-26.

9. 'Ιδε Albert, H., *Traktat über kritische Vernunft*. Tübingen 1969, 2α έκδ., σελ. 159 έρ.

10. Του αυτού, ένθ' άν., σελ. 163.

ἐν τέλει καὶ τὴν ἀνελευθέραν ἀντιφροῦδικὴν σκέψιν—ἀποτελεῖ ἔτις γνόριμα πολιτικοθεωρητικῶν μορφωμάτων σκέψως, τὰ ὁποῖα οὐχί σπανίως ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῶν καθιερωθεισῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Οἱ θιασῶται μῖς κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης¹ ἢ μῖς «πολιτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης» (ἐναντίον δηλαδὴ μῖς ἀπολιτικῆς) τοιαύτης² προδίδουν τὸν ἐσχατολογικὸν τρόπον σκέψεως τῆς πολιτικῆς θεολογίας, θεωροῦσης—συνειδητῶς—ἐαυτὴν ὡς τὴν πλέον μῖς ἀπλῆς ἐπιστήμης καὶ μὴ ἱκανοποιουμένη μόνον μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῆς πολιτικῆς πραγματικότητος. «Πρέπει, κατὰ ταύτην, ἀνὰ διαγνωσοῦν αἱ οὐσιαστικαὶ ἀξίαι τῶν σκοπῶν τῆς κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ἐκπορεύονται ἀπὸ τὰ ἀπηλλαγμένα ἰδεολογία συμφέροντα τῆς συνόλης κοινωνίας».³ Τὰ συμφέροντα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἀποδεικνύονται ἐμπειρικῶς κατὰ τὴν δημιουργίαν, ὑπαρξίν καὶ δυναμικὴν τῶν, ἀλλὰ νὰ παρουσιάζονται ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰδίας ἐκάστοτε ἀντιλήψεις τῆς βοήθειας ὀλοκληρωτικῶν κενῶν τύπων ὡς ἀπηλλαγμένα ἰδεολογίας. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἔννοια τῶν συμφερότων χρησιμοποιοεῖται ὡς πανάκεια, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις αὐτὴ μῦθον κενῶν περιεχομένου, διότι δι' αὐτῆς καταλήγομεν εἰς οἰονεὶ θρησκευτικὰς ἀποράσεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ὡς κριτικά,⁴ δυνάμενα διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς νὰ προστατευθοῦν ἐναντι οἰασθήποτε ἐμπειρικῆς καὶ λογικῆς κριτικῆς.⁵

Διὰ τῆς «διαλεκτικῆς» ὡς μεθοδικῆς ἀρχῆς καὶ γνωρίματος, εἶναι δυνατόν νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ θεμελιωθοῦν οἰαθήποτε ἀντιφατικὰ περιεχόμενα

1. Ἴδε περὶ τούτου ἰδίᾳ Popper, K., «Utopia and Violence», εἰς τὸ αὐτό: *Conjectures and Refutations. The Growth and Scientific Knowledge*. London 1963.

2. Ὁ ὅρος οὗτος προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν «μὴ κριτικῆς ἐπιστήμης». Ἐφ' ὅσον αἱ θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποφύγουν τὰς μορφὰς κατὰ τὸ δογματισμὸν (ὡς π.χ. ὅτι μίς «μὴ κριτικῆς ἐπιστήμη» ἀποτελεῖ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μίαν ἀντιφροσίν), θὰ πρέπει αἱ ἀποστάσεις τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν νὰ εἶναι ἐπιδέξιμοι λογικῆς καὶ ἐμπειρικῆς κριτικῆς. Πρὸς τούτους ὅμους ὁδὸν νὰ παρατηρήθῃ, ὅτι ἡ «κριτικὴ ἐπιστήμη» μονοπωλεῖ τὴν κριτικὴν λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν πρὸς εἰπέτευσιν ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ συστήματος προτάσεων, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς, τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν παντοειδῶν τεχνασμάτων «ἀνοσίαν» κατορθώνει μὲ ἄκραν συνέπειαν νὰ ἀπομυθῶναι ἐαυτὸ ἐναντι οἰασθήποτε λογικῆς καὶ ἐμπειρικῆς κριτικῆς. Τοιοῦτοτρόπος διὰ τοῦ ὄρου «κριτικός», ἐπιτυγχάνεται μὲ διακριτικὸν τρόπον ἡ λεκτικὴ μεταφρασίς μῖς ἰδιόζωντος «μὴ κριτικῆς» ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία δὲν προτίθει νὰ θέσῃ ὑπὸ συζήτησιν τὰς προτάσεις αὐτῆς.

3. Ἴδε Kress, G., «Wider unpolitische Politikwissenschaft», εἰς *Neue politische Literatur*, Bd. XVI, H. 1 καὶ 2, 1961.

4. Kress, G., ἐνθ' ἄν., σελ. 5.

5. Τοιοῦτοτρόπος ἡ ἀτάσις τῆς ἀφηρημενοποίησεως ἀποτελεῖ τροχὸπέδην διὰ τὰς μακροθεωρίας—ὅπως π.χ. εἰς τὰ πλαίσια τῆς περὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὰς συγκρούσεις ἐρεῦνης (*Neue Zürcher Zeitung*, 27.8.1972, Nr. 398, σελ. 37: *Kritische Friedensforschung—Aspekte einer ideologisierten Wissenschaft*).

(Sachverhalt), τὰ ὁποῖα διὰ διαισθητικῶν-φαινομενολογικῶν προτύπων σκέψεως διαφεύγουν τὴν ἀρχὴν τῆς διυποκειμενικῆς δυνατότητος ἐλέγχου καὶ διὰ τῆς διακηρύξεως ἐνὸς ἰδιομόρφου ἰδεώδους ἀληθείας τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἀποκροῦνται τὰς κριτικὰς ἀντιρρήσεις ἄλλων ἐπιστημῶν, ὡς λόγου χάριν τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας.

Ἐπι τοιούτων βάσεων ἐρειδόμενοι, πολλοὶ ἐπιστήμονες, ὑποστηρικταὶ ὀντολογικῶν-κανονιστικῶν καὶ διαλεκτικῶν ἀπόψεων, καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐπιστήμηαι δέον νὰ προσφέρουν τὸν προσανατολισμὸν «τοῦ πράττειν» διὰ μίαν δικαίαν μορφήν τοῦ ζῆν.

Αἱ δύο αὐταὶ κατευθύνσεις, ἀφ' ἑνὸς δηλαδὴ ἡ κοινὴ ἐπιθυμία διὰ μίαν τάξιν καὶ ἀρμονίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ πρότυπον μῖς κοινωνίας ἀπηλλαγμένης διαμαχῶν,⁶ ἀποτελοῦν ἐν ζεῦγμα, τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς «κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης». Κατὰ μίαν τροποποιημένην μορφήν ἡ κριτικὴ τοῦ ἐσσεσιαλισμοῦ στρέφεται καὶ κατὰ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐδραζομένης ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς.

Αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἀπόψεως τοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τοῦ «σκέπτεσθαι» καὶ τοῦ «εἶναι», ἡ ρομαντικὴ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας,⁷ ἡ ἐσχατολογικὴ ἐρμηνεία τῆς κοινωνικῆς ἐξελέξεως καὶ ἡ ἀποστροφή ἐναντι τῶν συγκρούσεων μεταξὺ ἀξιών καὶ συμφερότων, εἶναι κοιναὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις. Ἰδιαιτέρως ὁμῶς κοινὴ εἶναι μίς βασικὴ πεποίθησις, ἡ ὁποία ἔχει διαδραματίσει εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστημονικὴν παράδοσιν ἕνα μακροχρόνιον καὶ μοιραῖον ρόλον: ἀφ' ἐνὸς δηλαδὴ ἡ πεποίθησις περὶ τὴν ἀναγκαιότητα ὑπάρξεως μῖς οὐσιαστικῆς ἔννοιας τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία ὡς ἀσφαλὴς θὰ καλύπτῃ μονίμως τὰς βάσεις τῆς ἰδίας γνώσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ περιφρόνησις τῶν τυπικῶν κριτηρίων, τὰ ὁποῖα θὰ καθίστανον δυνατόν μίαν ἀναθεώρησιν τῶν ἰδίων ἰσχυρισμῶν.

Τούναντίον μίς κριτικὴ ὀρθολογικὴ θέσις ἀντιμετωπίζει μὲ σκεπτικισμὸν τὸ αἴτημα ἐπιστημονικῆς θεμελιώσεως ἀξιών. Ἀναζητεῖ ἐπιστημονικὴν ἀντικειμενικότητα διὰ τοῦ θεμελιώδους αἰτήματος τῆς δυνατότητος ἐλέγχου προτάσεων καὶ ἔχει πάντοτε συναίσθησιν τῆς ἀσυμμετρίας μεταξὺ «ἐπαληθεύσεως» καὶ «διαψεύσεως» (Falsifikation),⁸ μεταξὺ τοῦ «γνωρίζειν» καὶ τοῦ «ἐνεργεῖν», μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ πολιτικῆς.

6. Ἴδε Dettling, W. «Drei Politikwissenschaften», ἐνθ' ἄν., σελ. 427 ἔπ.

7. Ἴδε περὶ τούτου ἰδίᾳ Dahrendorf, R., *Phade aus Utopia. Zu einer Neurientierung der soziologischen Analyse*. Εἰς: Albert, H. (ἐκδ.), *Theorie und Realität*. Tübingen 1964, σελ. 331-350.

8. Ἴδε Kevénhorster, P., «Die Kritik an der modernen Industriegesellschaft», εἰς *Aus Politik und Zeitgeschichte*. B 27 / 70, 4. 7. 1970.

2.3. 'Εμπειρία άνευ θεωρίας: έπαγωγικά παρανοήσεις

Από τó δίλημμα μεταξύ έσχατολογικών και έσσηνσιαλιστικών έρμηνειών τών κοινωνικοπολιτικών σχέσεων έπεχείρησε νά άπελευθερωθή ιδιαίτερας τó «Behavioral Approach» τής νεώτερας κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης, διά τού έντόνου τονισμού μιάς έμπειρικής-άναλυτικής έπιστημονικής μεθόδου κατανοήσεως και διά τής στρωφής τής προσοχής επί λεπτομερειικών προβλημάτων τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Θεωρητικά ύποδείγματα τούτων κατευθύνσεων είναι δυνατόν εύκόλως νά άποτελέσουν επί μέρους κλάδους τής κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης, μεθοδικώς άκοδομημένους. Ούτω, λ.χ., ή έρευνα τών πολιτικών έκλογών,¹ ή έρευνα τών ένώσεων προσώπων² και ή θεωρία τών διεθνών σχέσεων.³

Επί τή βάσει τών ήδη άναπτυχθέντων έπιστημολογικών κριτηρίων, ή εξέλιξις αύτη δυνατόν νά χωριστεί τούλάχιστον καθ' ό μέτρον ή έμπειρική-άναλυτική έρευνα καθιστά δυνατόν τήν ύποβολήν τών πληροφοριακών θεωριών ώς συστημάτων νομολογικών ύποθέσεων εις μίαν ουσιάδη δοκιμασίαν, τόν έλεγχόν τών δηλαδή τή βροηθεία επί μέρους φαινομένων τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Βεβαίως τó έπιστημολογικόν πλαίσιον τών προϋποθέσεων αύτης τής έμπειρικής-άναλυτικής

έρέυνης χαρακτηρίζεται έξ αύτης τής διαρκούς έναλλαγής μεταξύ τής κατασκευής πληροφοριακών θεωριών και τής κριτικής τών έξ αύτών άπορροδόντων συμπερασμάτων, μεταξύ διαμορφώσεως και άντικρούσεως ύποθέσεων.

Έμπειρικά έρευνα άναγόμεναι εις κοινωνικοπολιτικήν θεωρίαν άνευ έντάξεως εις έν σχεδιακόν πλαίσιον και άνευ σαφούς παραγωγικής άναφοράς εις μίαν τιαυτήν, μόνον κατ' έλάχιστον θα ήδύνατον νά προωθήσουν τήν γνώσιν εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας, κατά τά λοιπά δέ θα ύπήγοντο εις τόν νόμον τής φθίνουσής άποδόσεως.⁴ Πολυάριθμα παραδείγματα από τήν έμπειρικήν έρευνα τής συμπεριφοράς τών έκλογών και τών ένώσεων προσώπων⁵ καταδεικνύουν ότι επί μέρους μελέται λεπτομερειών, μη διασφαλίζονται θεωρητικός, και έρευνα μεμονωμένων περιπτώσεων καθιστούν δυνατάς μόνον περιγραφικάς παραθέσεις ή έμπειρικάς γενικοποιήσεις.⁶

Η διατύπωσις ύποθέσεων είναι δυνατόν βεβαίως νά βασισθή πολλαπλώς επί έμπειρικών θεμελιών. Πρωτίστως όμως αί έμπειρικά έρευνα δέον νά έξυπηρετούν τόν έμπειρικόν έλεγχον ήδη ύφισταμένον νομολογικόν ύποθέσεων. Διά τών ώς άνω ούδέν έχει βεβαίως μέχρι στιγμής λεχθή διά τόν τρόπον διατυπώσεως θεωριών και ύποθέσεων. Άπλως λαμβάνομεν μίαν άντίληψιν διά τήν άξίαν τής έμπειρικής έρέυνης εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας. Η έμπειρική δηλαδή έρευνα δικαιολογείται μόνον εκ τής άναγκαιότητας ύπάρξεως έμπειρικού έλέγχου τών θεωριών, ενώ αντίθετος αύτη είναι έπιστημονικός άστοχος και πολυδάπανος, έφ' όσον χρησιμοποιείται ώς μέσον κατασκευής θεωριών.

Ούτως εις τούς άναφερόμεντας τομείς αί έμπειρικά έρευνα προσφέρουν μόνον έμπειρικάς γενικεύσεις ή ά hoc ύποθέσεις, άφεύγουσαι ούτω τής κοινής παραδεγεμένης άποστολής των, συνι-

1. Η θέσις αύτη δέν πρέπει πάντως νά έξομοιωθή μέ άπλοϊκάς άντίληψεις περί τήν διαδικασίαν διανεύσεως (Falsifikationismus). Καί δέν είναι δυνατόν μέν αί θεωρία τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών οδδέποτε νά έπαληθευθόν όριστικώς (verifiziert), παραμένουν δέ αύται διορθώται άκόμη και έν περιπτώσει έπιτυχούς προσπάθειας διανεύσεως. Παρά ταύτα δέν θα έπρεπε νά θεωρηθή μία τιαυτή θεωρία ώς καταρριφθείσα και άχρηστος, άλλα νά διατηρηθή μέχρις ότου δημιουργηθή μία νέα θεωρία, ή οποία θα έξηγη ή τó αυτό άντικείμενον καιά καλύτερον τρόπον και θα άνθίσταται εις πλείονας προσπάθειάς διανεύσεως. Έν άντιθέσει πρός μίαν άπλοϊκήν άντίληψιν περί τήν διαδικασίαν διανεύσεως (Falsifikationismus), ή οποία άντιμετωπίζει μίαν θεωρίαν ώς καταρριφθείσαν, ήδη μετά τήν πρότην έπιτυχή προσπάθειαν διανεύσεως στριθείται μία διαφοροποιημένη έρμηνεία τής θέσεως διανεύσεως, επί τού ότι μία θεωρία τότε μόνον θα έγκαταλειφθή, όταν μία άνταγωνιστική θεωρία α) έπιδείκνυι μετζον έμπειρικόν περιεχόμενον, β) περιλαμβάνη άπαντα τά μη άπορριφθέντα στοιχεία τής παλαιάς θεωρίας (έξηγει δέ ούτω τήν σχετικήν έπιτυχίαν τής παλαιάς θεωρίας) και γ) είναι εις θέσιν νά προείπη ή νά έξηγήσει νέα γεγονότα. Τήν θέσιν αύτην ύποστηρίζει πρό πάντων ό Imre Lakatos. 16ε Lakatos, I., «Falsification and the Methodology of Scientific Research Programs» Είς, Lakatos, I./Musgrave, A. (έκδοται), *Criticism and the Growth of Knowledge*. London 1965, Vol. 4, Cambridge 1970, σελ. 119 έπ. Popper, K., *Logik der Forschung*. Tübingen 1969, 3η έκδ., σελ. 15 έπ., σελ. 47-59. Opp, K.-D., *Methodologie der Sozialwissenschaften*. Reinbeck bei Hamburg 1970, σελ. 198 έπ., σελ. 274 έπ.

2. 16ε Diedrich, N., *Empirische Wahlforschung. Konzeptionen und Methoden im internationalen Vergleich*. Köln-Opladen 1965, σελ. 203-206.

3. 16ε Beyme, K. Von, *Interessengruppen in der Demokratie*, ένθ. άν., σελ. 207 έπ.

4. 16ε Frei, D., «Wozu Theorien der internationalen Politik», εις τού άπότ (έκδ.), *Theorien der internationalen Beziehungen*, ένθ' άν., σελ. 11-21. Τούς κινδύνους μιάς έμπειρικής-έπαγωγικής καταδύσεως τής κοινωνικοπολιτικής έρέυνης είδαζόλουν μεταξύ άλλων αι μελέται μεμονωμένων περιπτώσεων επί τών δομών άποφάσεων επί τής έξωτερικής πολιτικής βάσει τού ύποδείγματος τού «decision making», αι όποται παρέχουν μίαν λεπτομερειακήν περιγραφήν καθ' έκαστα διαδικασίον άποφάσεων νά δίζόντας περιωρισμένης θεωρητικής έκτάσεως (16ε Frei, D., ένθ. άν., σελ. 89).

5. Ό F. Naschold (ένθ' άν., σελ. 31) διαβλέπει σχετικώς «τόν κίνδυνον τής άπολυτικοποιήσεως τής πολιτικής έπιστήμης». Ό κίνδυνος ούτος εμφανίζεται διογκόμενος, άκόμη και έν ή περιπτώσει ή κοινωνιολογική ή ψυχολογική τάσις άναγωγής θα έκινδύνευε νά άποκόνη τήν έπαφην μεταξύ τής διαμορφώσεως κοινωνικοπολιτικών θεωριών και τών συναρτήσεων δομής τού συνόλου κοινωνικοπολιτικού συστήματος.

6. Κατά τόν Beyme (*Interessengruppen in der Demokratie*, ένθ' άν., σελ. 9) έλλείπουν μελέται άναλύουσαι τās δραγματικές μορφάς τών ένώσεων (Verbände), έν σχέσει πρός τά πολιτικά συστήματα τών χωρών τούτων και άναφερόμεναι εις όλους τούς τομείς τής έρέυνης τών ένώσεων.

σταμένης εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀφηρημένην (πέρα τόπου καὶ χρόνου) κριτικὴν προϋφισταμένων θεωριῶν.¹ Αἱ πλείσται θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἶναι περιγραφικαὶ τοιαῦται καὶ συνεπῶς σχετικῆς γνωσιολογικῆς ἀξίας.

Ἡ διατύπωσις θεωριῶν εὐρύτερας ἀξίας κατέστη τὸ πρῶτον δυνατὴ διὰ τῆς παραδοχῆς κοινωνιολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν θεωρητικῶν ὑποδειγμάτων. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁμως πλευρᾶν δεῶν νὰ τονισθῆ ὅτι πολυάριθμοι καθολικαὶ κοινωνικοπολιτικαὶ θεωρίαι ἔχουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαμορφωθῆ ὥστε ὁ ἐμπειρικὸς ἔλεγχος αὐτῶν νὰ εἶναι ἀδύνατος.² Τὸ χάσμα τοῦτο δυνατόν τοῦλάχιστον ἐν μέρει νὰ ἐξηγηθῆ τὸ «ἔλλειμμα θεωρίας» ἐν τῇ ἐμπειρικῇ ἐρευνῇ. Τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦτο δικαίως προεκάλεσε καὶ πάλι τὰς ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ ἐμπειρισμοῦ καὶ τοῦ θετικισμοῦ, ὅς καὶ μίαν κριτικὴν διάθεσιν ἐναντι μιᾶς «behavioal» κατευθύνσεως τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐμπειρικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία δὲν ἐπικουρεῖται ὑπὸ θεωρίας, θὰ συνεφέλκῃ πάντοτε τὰς ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι προβάλλονται κατὰ τῆς λογικῆς ἐπαγωγῆς: ἐκ λογικῶν αἰτιῶν, ἐκ τῆς ἀληθείας μεμονωμένων προτάσεων οὐδὲν δύναται νὰ συναχθῆ περὶ τὴν ἀλήθειαν γενικωτέρων τοιοῦτων. Ἐνδεχομένη παραδοχὴ τοιαύτης μεθόδου προποθεῖται θεμελιωσιν τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαγωγῆς. Τοιαύτη ὁμως προσπάθεια ὀδηγεῖ εἴτε εἰς μίαν ἀτέρμονα ἀναγωγὴν (regressum infinitum)—ἥτοι ἐπαγωγικὰς ἀρχὰς ἀνωτέρας τάξεως—εἴτε εἰς μίαν a priori θεμελιωσιν τῶν ἀρχῶν τούτων.³ Ἀμφότερα ὁμως τυχάνουν ἀπαράδεκτα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀληθείας τῶν μοναδιαίων προτάσεων, τῶν βασιζομένων εἰς τὴν παρατήρησιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἐμπειρισμοῦ, παρῶρα τὸ γεγονός ὅτι αἱ διὰ τῶν αἰσθησῶν ἀντιλήψεις διμορφοῦνται κατὰ μέγαν βαθμὸν (ἐπίσης) ὑπὸ τῆς θεωρίας, καὶ συνεπῶς εἶναι τελείως ἀμφίβο-

λος ἢ δυνατότης ἀπολύτου καὶ ἀσφαλούς θεμελιώσεως προτάσεων.⁴

Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τὰ δημοκρατικά καθεστῶτα, ἀντὶ τῆς κατ' ἐπαγωγικὴν μέθοδον σωρευσεως διαφόρων ἐπὶ μέρους μελετῶν, συνιστάται ὁ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἔλεγχος τῶν νομολογικῶν ὑποθέσεων πληροφοριακῶν θεωριῶν καὶ μάλιστα εἰς πλείονας βαθμίδας τῆς πολιτικῆς διαδικασίας λήψεως ἀποφάσεων.

Ἡ σύγχρονος θεωρία περὶ τὴν δημοκρατίαν εὐρίσκειται πρὸ ἐνὸς διλήμματος ἐπιλογῆς μεταξὺ ἀφ' ἐνὸς ὀλοκληρωτικῶν καθολικῶν ἐρμηνεϊῶν στερουμένων πληροφοριακοῦ περιεχομένου καὶ δυσκόλους ὑπαγωγῆς εἰς ἔλεγχον καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμπειρικῶς ἐπαληθευθειῶν ἐπὶ μέρους προτάσεων ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ad hoc ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι οὐδὲν συνεισφέρουν διὰ μίαν θεωρητικῶς πλήρη ἐρμηνεϊάν τοῦ συνόλου συστήματος. Ἡ εὐρύτης καὶ ἡ ἐπεξηγηματικὴ ἱκανότης τῆς συγχρόνου θεωρίας περὶ τὸν ἐνὸς διλήμματος ἀναπτύσσονται καλλίτερον διὰ τῆς ἐξελιξέως καὶ ἐπεκτάσεως ἐνὸς συμπλέγματος θεωριῶν περὶ ταύτην, περιλαμβάνοντος οὐσιώδη στοιχεῖα τῶν προβλημάτων δομῆς καὶ τῶν τοιοῦτων συμπεριφορᾶς (κομματικῶν σύστημα, ἱκανότης σχεδιασμοῦ, ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς τὰ κοινὰ, προτιμήσεις τῶν ἔκλογων καὶ συμφέροντα κοινωνικῶν ὁμάδων).⁵ Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἐμπειρικὴ θεωρία περὶ δημοκρατίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς μίαν πολυδιάστατον θεωρίαν⁶ καὶ νὰ εἰσαγά-

4. Ὁ Popper (*Logik der Forschung*, ἐνθ' ἄν., σελ. 3 ἐπ.) χαρακτηρίζει τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγωγῆς, ὡς πρόβλημα ἰσχύος τῶν γενικῶν ἐμπειρικῶν προτάσεων, τῶν ἐμπειρικοεπιστημονικῶν ὑποθέσεων καὶ συστημάτων θεωριῶν.

5. Ἰδε Popper, Κ., ἐνθ' ἄν., σελ. 75 ἐπ.: «... ἡ ἐπιστήμη δὲν οἰκοδομεῖ ἐπὶ βραχέδους ἐδάφους. Εἶναι μάλλον ἐν ἔλῳσ ὑπερήνω καὶ τοῦ ὁποῦ ἠνοῦται ἡ ριζοκίνδυνος κατασκευῆ. Εἶναι μίαν ἀνέγερσις κίτων, οἱ ὁποῖοι βοῦθίζονται εἰς τὸ ἔλος, χωρὶς νὰ εὐρίσκουν φυσικὸν «στερεὸν» ὑπέδαφος. Ὡς ἐκ τούτου οἱ κίονες δὲν παύουν νὰ βυθίζονται βαθύτερα ἐπειδὴ ὑπάρχει δῆθεν ἡ ἑλπίς, ὅτι ἐὰν ἐνὸς σταθερὸν ὑπερβαθρον. Ἐφ' ὅσον ἐπιζώμεν ὅτι οἱ κίονες δὲν δυνηθῶν νὰ ἀνέξουν τὸ βάρος τοῦ οἰκοδομήματος, ἱκανοποιούμεθα προσωρινῶς μετὰ τὴν σταθερότητα τῶν. Ἐπίσης ἡ κατ' αἰσθησὶν ἀντιλήψεις τῆς πραγματικότητος ἐξαρτᾶται ἀπὸ κοινωνικοὺς καὶ πολιτιστικοὺς παράγοντας καὶ ὅς ἐκ τούτου κατευθύνεται ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ ὑπόκειται εἰς εἰδικὰς δομὰς ἐπιθυμῶν ἐπιδιώξεων, αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν τὴν συμπεριφορὰν ἀντιλήψεως τοῦ ἐπιστήμονος. Περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀντιλήψεως γενικῶς καὶ περὶ τὸν κοινωνικοπολιτιστικῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς θεωρίας τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος, ἴδε Tajfel, H., *Social and Cultural Factors in Perception*, ἐπ.: Lindzey, G./ Aronson, E. (ἐκδόται), *The Handbook of Psychology*. Vol. 3, Reading (Mass.) 1969, 2α ἐκδ., σελ. 315-394.

6. Ἐν τῶν πλεόν ἀνεπτυγμένων ὑποδειγμάτων θὰ ἦτο δυνατόν σήμερον νὰ παραστήσῃ ἡ σύνθετος θεωρία περὶ δημοκρατίας τὸν F. Scharpf. Ἰδε Scharpf, F., *Demokratiethorie zwischen Utopie und Anpassung*. Konstanz 1970, σελ. 66-92. Luhmann, N., «Komplexität und Demokratie», εἰς *Politische Planung*. Opladen 1971, σελ. 35-45.

1. Εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ἔρευναν τῶν ἐκλογῶν ἑλλείπει εἰσὲτι μία συστηματικὴ θεωρία ἐπὶ τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς. Ὡς τονίζει ὁ Diedrich (ἐνθ' ἄν., σελ. 205), θὰ ἦδύνατο ἡ ἔρευνα τῶν ἐκλογῶν νὰ ἀναλυθῆ εἰς ἓνα ἐμπειρισμὸν, ὁ ὁποῖος θέτει ἀβασανίστως τὴν μίαν μελέτην παρὰ τὴν ἄλλην.

2. Βασίζομενος ἐπὶ τῆς συστηματικῆς τοῦ H. L. Zetterberg (*Theorie, Forschung und Praxis in der Soziologie*. Εἰς: König, R. (ἐκδ.), *Handbuch der empirischen Sozialforschung*. Bd. I, Stuttgart 1967, σελ. 67) θὰ ἦδύνατο τις νὰ εἴπῃ ἐπίσης, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐρευνῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰς θεωρητικὰς δραστηριότητας, παρουσιάζει ἀναλύσεις διστάσεων, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται δι' ὀρισμῶν, διαγνώσεων, περιγραφικῶν σημειμάτων (ταξινομιῶν) καὶ διὰ περιγραφικῶν μελετῶν, ὅς καὶ ὅτι ἡ κατασκευὴ μοντέλων, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὰ ἀποτελοῦν θέσεις, θεωρίαι καὶ ἐπεξηγηματικαὶ μελέται (ὡς δραστηριότητες ἐμπειρικῆς ἐρευνῆς) μόνον εἰς περιορισμένην ἑκτασιν εἶναι δυνατόν νὰ μνημονευσθῆ.

3. Ἰδε Beyme, K. Von, *Die politischen Theorien der Gegenwart*, ἐνθ' ἄν., σελ. 19 καὶ σελ. 25.

γη νέον προσανατολισμόν τών έμπειρικών-θεωρητικών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών.¹

Ό νέος αυτός προσανατολισμός προϋποθέτει βεβαίως, ότι τά καθολικά θεωρητικά σχέδια θά άναπτυχθούν και θά διαφοροποιηθούν έπί τοσούτφ, ώστε νά καθίστανται έν γένει προστά εϊς τήν θεωρητικήν και έμπειρικήν κριτικήν. Διά τήν πολιτικήν κυβερνητικήν, έργον τής όποίας άποτελεί ή μεταφορά τών σχεδίων ρυθμίσεως και καθοδηγήσεως από τάς τεχνολογικάς έπιστήμας εϊς τό πεδίο τής άναλύσεως τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος,² τό αίτημα τούτο θά δηγή εϊς μίαν άνάπτυξιν νομολογικών ύποθέσεων πρός έξήγησιν τής μακροχρονίου έπιδράσεως, τήν όποιάν άσκούν τά μέσα ένημερώσεως έπί τής πολιτικής τοποθετήσεως και συμπεριφοράς.

Μόνον ότ'α θά ήτο δυνατόν νά άποφευχθ ή ό «έξαναμισμός» μιάς θεωρίας εϊς μεταθεωρητικά έπίπεδα «...πράγμα τό όποϊόν άποτελεί τυπικόν κίνδυνον και έπί τήν πολιτικήν κυβερνητικήν».³ Θά πρέπει πρός τούτοις νά τονισθ, ότι ένάν κατά τήν έρμηνείαν τής πολιτικής διαδικασίας καθοδηγήσεως (Steuerungsprozess) πρέπει νά άποφευχθ ή «πλατωνισμός τών μοντέλλων», τότε πρέπει νά έρμηνεύσωμεν τάς προτάσεις τού μοντέλλου ρυθμίσεως τής κυβερνητικής ός πληροφορίας σχετικές πρός τό κρίσιμα διά τήν λήξιν άποφάσεων πληροφοριακά ρεύματα και τής διαδικασίας έπικοινωνίας. Έτι πλέον δέ νά τάς καταστήσωμεν προστά εϊς έμπειρικών έλεγχον.⁴ Μόνον τότε θά εϊναι δυνατόν νά άναδειχθ ή τό μοντέλλο ρυθμίσεως τής κυβερνητικής εϊς έπεξηγηματικών μοντέλλων και ή πολιτική κυβερνητική εϊς «καρποφόρον άναλογίαν».

Κατά τήν έξέλιξιν τής τυπικής θεωρίας συστημάτων εϊς «policy analysis»—τής όποίας ός άποστολήν θά ήδυνάμεθα μετά τού Dror νά δεχθόμεν τούτο, ότι δηλαδή «... should combine present methods of system analysis qualitative methods and a full awareness of the special characteristics of political phenomena»⁵—δέον ή άλληλεξάρτησις μεταξύ τού

περιχομένου και τής λειτουργίας τής «policy» νά έρευνηθ μετά τής όσίας τών πρατόμενων και τής επιδράσεως τής πολιταίας.⁶

Εϊς τό παράδειγμα τής «policy analysis» παρουσιάζονται άνάγλυφα τά έπιστημολογικά προβλήματα τούτικοεπιστημονικής διαμορφώσεως θεωριών: τότε μόνον ή «policy analysis» δύναται νά άποτελέση νέον παράδειγμα κοινωνικοπολιτικής έρευνής, όταν προσδιορισθ ή έπακριβός ή έννοια «policy», ένταχθ εϊς έν θεωρητικών πλαίσιον άνωφοράς, και καταστή δυνατή μία έξήγησις τής σχέσεως μεταξύ κανονιστικών και έπεξηγηματικών προτάσεων.⁷

Πρός τό παρόν αί σύνθετοι σχέσεις τών όρων τού περιβάλλοντος και τού κοινωνικού συστήματος ελάχιστα διαφαιζονται άναλυτικώς διά τού ύποδείγματος τής «policy». Έκεϊνό τό όποϊόν μετ' άσφαλείας εϊναι δυνατόν νά λεχθ, εϊναι ότι αί σχέσεις αυτές άπλόως χαρακτηρίζονται διά «πομποδών εκφάσεων».⁸

Ός εκ τούτου δέν κατέστη μέχρι σήμερα δυνατή μία συστηματική συνένωσις μεταξύ «politics» και «policy», μεταξύ τής—περικλειούσης συγκρούσεως—διαδικασίας τών πολιτικών έρίδων περί τήν έξουσίαν και τής πολιτικής εκπληρώσεως τών επιδιώξεων.⁹ Τό πρόβλημα τούτο άποτελεί σύμπτωμα εϊς πολλά πεδία τής έμπειρικής-άναλυτικής κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης. Άνάλυσις άνευ θεωρίας εϊναι ελάχιστα καρποφόρος, «policy analysis» άνευ θεωρίας άποφάσεων—ός επιστημονική δηλαδή έπεξηγησις τών σημαντικών διά τό πράττειν καταστάσεων (Tatbeständen)¹⁰—εϊναι άχρηστος και άνάλυσις συστημάτων άνευ θεωρίας συστημάτων, παράλογος.

3. λειτουργία τών κοινωνικοπολιτικών θεωριών: κριτική και έλεγχος

Τό πρόβλημα τού συστήματος επιδράσεων τών κοινωνικοπολιτικών θεωριών τίθεται και πάλιν κατά τό τελευταία έτη μετ' έμφάσεως.¹¹ Όσον άδύνατον εϊναι νά προγνωσθ ή πολιτική επιδρασις τών κοινωνικοπολιτικών θεωριών έπί μιάς μεμονωμένης περιπτώσεως, τόσον άμφίβολος εϊναι και ή τής τωταύτης δυνατότητας προϋποτιθεμένη διάκρισις μεταξύ σχέσεως διαμορφώσεως και σχέσεως επιδράσεων

1. Περί τής κριτικής τών θεωριών άμέσης εύρύτητος ίδε Opp, K.-D., «On the Relation between Theory and Research in Sociology», εϊς: *Quality and Quantity*, Vol. 3, 1969.

2. Τό άναλυτικόν πλαίσιον άνωφοράς θά ήδύνατο νά εϊναι ή θεωρία συστημάτων, τό μεθοδικόν πλαίσιον άνωφοράς ή πολυεπίπεδον άνάλυσις. Τό χαρακτηριστικόν γνώρισμα τής πολυεπίπεδου άναλύσεως συνίσταται εϊς τό ότι άντικείμενα διαφόρου τάξεως καθίστανται ταυτοχρόνως άντικείμενα έρευνής, όπως τότε κατά τήν μελέτην τών κοινωνικοπολιτικών συστημάτων, δηλονότι τής κοινωνικοπολιτικής κουλτούρας, θά έρευνηται έπίσης ή όμή τών «ποσοστημάτων» και κατ' αυτόν τόν τρόπον νά επιζηρηται μία όλοκληρώσις μικρο-και μακροθεωρητικών ύποδειγμάτων. Έδε έπ' αυτού, Humme, H. J., *Probleme der Mehrebenenanalyse*. Stuttgart 1972, σελ. 13.

3. Έδε Deutsch, K. W., *Politische Kybernetik*. Freiburg 1970, 2α έκδ. Senghaas, D., *Sozialkybernetik und Herrschaft*, εϊς *Methoden der Politologie*. Darmstadt 1967.

4. Έδε Naschold, F., *Systemsteuerung*. Stuttgart 1971, σ. 165.

5. Έδε Konegen N., *Politikwissenschaft. Eine kybernetische Einführung*. Düsseldorf 1973, σελ. 94 έπ.

6. Έδε Böhret, C., *Entscheidungshilfen für die Regierung*. Opladen 1970, σελ. 81. Dror, Y., *Public Policymaking Re-examined*. Scranton 1968.

7. Έδε Schäfer, G., *Policy Analysis und Politologie*. Είς: Wildemann, R. (έκδότης), *Sozialwissenschaftliches Jahrbuch der Politik*, BD. 3, 1972, σελ. 267.

8. Έδε τού αυτού, ένθ' άν., σελ. 275.

9. Έδε Schmid, G., «Policy Sciences - Entscheidungslehre - Politikberatung», εϊς *Politische Vierteljahresschrift*, 1972, σελ. 155 έπ.

10. Έδε Scharpf, F. W., «Planung als politischer Prozess», εϊς *Die Verwaltung* H.I., 1971, σελ. 1.

11. Έδε Naschold, F., *Politische Wissenschaft*. München 1972, 2α έκδ., σελ. 64-71.

τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης. Παρουσιάζονται δηλαδή τὰ πράγματα ὡς ἂν ἦτο δυνατός εἰς διαχωρισμὸς μεταξὺ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐπιδράσεως μιᾶς κοινωνικοπολιτικῆς θεωρίας ἀφ' ἑνὸς (τῆς τεχνολογικῆς δηλονότι δυνατότητος ἐφαρμογῆς τῆς καὶ τῆς καταλληλότητός τῆς) καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς εὐρύτητος, ἐπεξηγηματικῆς τῆς δυνάμεως, καὶ προγνωστικῆς τῆς ἱκανότητος. Ἐν κατάλληλον κριτήριον ἵνα ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς τεχνολογικῆς δυνατότητος ἐφαρμογῆς μιᾶς θεωρίας ἀποτελοῦν, ἴδια, ὁ βαθμὸς τῆς ἐπεξηγηματικῆς τῆς ἱκανότητος καὶ ὁ βαθμὸς ἀξιολογήσεώς τῆς:

«Ἐν τῇ πράξει οὐδὲν εἶναι πλέον χρήσιμον ἀπὸ ὅ,τι μία ὀρθὴ θεωρία».¹

Τὰ κυρίαρχα ρεύματα ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐκφράζονται διὰ τῶν λέξεων: «Διαφώτισις καὶ καθοδήγησις», «κριτικὴ καὶ ἔλεγχος». Αἱ δὲ ἐν αὐταῖς ὑπονοοῦμεν λειτουργία ἐξαρτῶνται ἀμοιβαίως.² Ἀποστολὴ τοῦ «διαφωτισμοῦ» καὶ τῆς «κριτικῆς» εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν γνώσεων περὶ τὰς πραγματικὰς πολιτικὰς σχέσεις, ἡ ἐξάλειψις προκαταλήψεων καὶ ἡ ἀποκάλυψις ἰδεολογικῶν ὑστεροβουλίων. Τῆς δὲ «καθοδηγήσεως» καὶ τοῦ «ἐλέγχου», ἡ ἐποικοδομητικὴ ἀξιοποίησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐρευνῶν καὶ ἡ διασφάλισις τῆς θεμελιώδους δυνατότητος ἀναθεωρήσεώς τῶν.³

Ταῦτα πάντα παριστοῦν τι τὸ ἀναγκαῖον διὰ μίαν δημοκρατικὴν κοινωνίαν. Διὰ τῆς κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν, τῆς κριτικῆς κοινωνικο-

πολιτικῶν προτάσεων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς παρασκευῆς τῆς «πολιτικῆς», συνελόντι εἰπεῖν διὰ τῆς κριτικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς κοινωνικοπολιτικῆς γνώσεως, ἡ ἀπλὴ ὁμολογία περὶ οὐτοπιστικῆς θέσεως στόχων παραχωρεῖ τὴν θέσιν τῆς εἰς ἓν κριτικὸν ἐρώτημα περὶ μιᾶς δυνατότητος συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῆς θέσεως τῶν στόχων καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων, οἱ δογματικοὶ ἰσχυρισμοὶ παραχωροῦν τὴν θέσιν τῶν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς δυνατότητος πραγματοποιήσεως πολιτικῶν ἐπιδιώξεων, ἡ «στρατηγικὴ ἀνοσία» εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς ἐμπειρικῆς ἀξιολογήσεως, καὶ τέλος ἡ ρομαντικὴ κριτικὴ καὶ ἡ προσποιητὴ κοινωνικοπολιτικὴ διάλεκτος εἰς τὴν θεωρητικὴν σκέψιν καὶ τοὺς ὀρισμοὺς ἐνοιοῦν.⁴ Ὁ κλονισμὸς συνεπῶς τῶν ἰδεολογικῶν δικαιολογήσεων διὰ μιᾶς κριτικῆς ὀρθολογικῆς ἀναλύσεως εἶναι ἐνέργεια ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ μίαν «κριτικὴν» λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ὑπὸ τὸν ὄρον δὲ «κριτικὴ» δὲν ὑποκρύπτεται ὁ προστατευτικὸς ἐκεῖνος μανδῦας πρὸς κάλυψιν τῶν πολιτικῶς δογματοποιημένων καὶ ἐπιστημονικῶς ἀνοσοποιημένων ἐκεῖνον ἰσχυρισμῶν.

Τοῦτο συνεπάγεται μίαν ἀναπόλησιν τῶν ἐπιστημολογικῶν θεμελιῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν: ἀεκεῖνο τὸ ὄποιον δημιουργεῖ ἀνάγκην εἶναι συνεπῶς ἡ σύγκρουσις τῶν μετεπιστημονικῶν πεποιθήσεων τῶν δύο «περατάξεων», καὶ ὅχι ἡ ἄθροισις τῆς ἐπιστημολογικῆς ἀγνοίας καὶ τὰ γλωσσολογικὰ ἐλαφρυντικὰ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν θεμελιωτῶν, οὗτε ἡ κατηγορία ὅτι αἱ «behavioral» ἐρευναὶ σημαίνουν ἕλλειψιν ἐπιστημονικῆς παραδόσεως. Εἶναι ἡ ἀμερόληπτος ἐπιστημονικὴ-λογικὴ ἐρευνα ὀρισμένων ἐπιστημολογικῶν θέσεων καὶ ὅχι ἡ ἀνακατασκευὴ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῆς οὐσίας τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴν πολιτικὴν.⁵

1. Ἴδε Albert, H., *Probleme der Wissenschaftslehre in der Sozialforschung*, ἔνθ' ἀν., σελ. 55.

2. Ἴδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik. Aufsätze zur Philosophie des kritischen Rationalismus*. Hamburg 1972, σελ. 89 ἑπ.

3. Ἐπ' αὐτοῦ ἰδίῃ Lompe, K. *Wissenschaftliche Beratung der Politik*. Göttingen 1966. Περὶ κοινωνικῶν προβλημάτων ἀξιοποιήσεως, τὰ ὁποῖα ἐπάγονται αἱ ἐμπειρικαὶ κοινωνικαὶ ἐρευναί, ἴδε Friedrichs, J., *Methoden empirischer Sozialforschung*, Reinbeck bei Hamburg 1973, σελ. 32-59.

4. Ἴδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik*, ἔνθ' ἀν., σελ. 386.

5. Ἴδε Schmitz, M., ἔνθ' ἀν., σελ. 18.